

moje pohádka – anketa str. 6 až 9  
 čtenáři poezie lucka, natálka a matěj str. 10 a 11  
 jičín, město pohádky str. 12 a 13  
 anglický čaj a francouzské okno str. 12 a 13  
 čtyřlístek ljoby štíplové str. 14  
 próza Jiřího Kratochvíla str. 16 a 17  
 verše Radima Bártů str. 18 a 19

15/10/2009, 25 Kč

www.itvar.cz



Josef Váchal, bez názvu, nedatováno

## Radek Malý

# rohy prostě

## ROZHOVOR O POHÁDKÁCH S VÁCLAVEM KAHUDOU

### Seznámení na pasece

Na sluníčku, na pasece, na kládě  
 dvořil se pan Chrobák slečně Cikádě:

„To je výheň, vidíte, slečno Cikádo?  
 Pojďte, v chládku zahrajem si mikádo.“

Cikáda však smíchy málem upadla:  
 „Proč mi vykáš, máme přece tykadla!“

### Rozbolelo knížku břicho

Rozbolelo knížku břicho,  
 měla v něm moc písmenek.  
 Řekl jsem jí: „Milá knížko,  
 zanech černých myšlenek!“

Protáhni si všechny listy,  
 narovnej svůj křivý hřbet.  
 Provětrej se – vzduch je čistý  
 a já bych tě zas rád čet.“

Kam až smí smích (Meandr, 2009)

Václav Kahuda se narodil 8. 11. 1965 v Praze. Vydal prózy *Příběh o baziliškovi* (1992), *Veselá bída* (1997), *Exhumace* (1998), *Houština* (1999), *Technologie dubnového večera* (společně s druhým vydáním *Příběhu o baziliškovi*; 2000) a *Proudy* (2001).

### Jaké byly tvoje zásadní pohádky?

Těch pohádek bylo několik, každá ke mně přicházela jinudy. Třeba z desky, takové té staré černé – *Dlouhý, Široký a Bystrozraký*; myslím, že to namluvil Rudolf Deyl nebo Vydra starší, už nevím. Už ten výjev, jak starý král ukazuje princovi ve věži zastřené obrazy dívek, aby si z nich princ vybral ženu... Vybere si tu nejkrásnější, a král zvolá: *Běda, ta je zakletá! Černokněžník ji střeží v železné věži...* K tomu se mi vybavují ilustrace Hanuše Schwaigera z knihy *Zlatý věnec*, superrealisticky nádherné temné lesy, kterými jede rytíř na koni.

Dobrá pohádka musí být smutná a krásná, protože i život je smutnej a krásnej... A ta mluva bytostí, které se v tom lese potkávají! Princ jede s Dlouhým a potkávají Širokého. Dlouhý o něm řekne (nebo spíš praví): *Ten vám věru chleba darmo jíst nebude! – Co umíš?*

zeptá se princ. *Umím se rozšiřovat.* To není věta z běžného života, to je přímo diamant, se složenkami na inkaso opravdu nemá nic společného. No a Široký na zkoušku vypije nějaké jezero a zas ho vyplivne nebo co a pak se tito tři společně blíží k Bystrozrakému. A z toho už jsem měl skoro takový orgasmus, z toho pocitu tajemství: Chlápek se zavazánými očima na otázku *Co umíš?* a *Proč máš oči zavázané?* říká: *Já vidím s očima zavazánými to, co jiní s očima nezavazánými. A když šátek sundám, tisíc mil dohlédnu. A na co se ostře zadívám, to se rozskočí a shoří plamenem.* Z toho jsem úplně uchávil, to je jak z Lynche, nádhera prostě! A k tomu zase ilustrace: Večerní nebe a princ, zasmušilý, v brnění jede po nějakém železném mostě do hradu (kde černokněžník střeží v železné věži). Pak přichází do *večeřadla* – člověk znal školní jídelnu a najednou *večeřadlo!* – a tam

byli všichni zkamenělí. *V hádce vzal pochop, a – zkameněl. Za sloupem jakýsi sloužící nesl pečení k ústům – a nedonesl.* Tu pohádku nebudu celou vyprávět, známe ji všichni...

### Co samotný příběh? Vzrušoval tě taky?

Spíš ta atmosféra. Klíčové pro mne bylo *kde* a *jak* se to odehrálo. Samotný příběh, tedy *co* se odehrálo – to mi bylo vrcholně jedno, to jsem bral jen jako takovou záminku, konvenci – jako kniha musí být svázána knihařsky, tak tyto obrazy musí být svázány příběhem.

### Ty obrazy sis vlastně vytvořil sám – kombinací hlasu z desky a ilustrací v knížce... Co dál?



## POVÍDKY SEMIHRADSKÉ

**1** Ádám Bodor (nar. 1936) je sedmihradský autor píšící maďarsky, se kterým měli možnost se setkat už i čeští čtenáři. Nakladatelství *Havran* vydalo v překladu Anny Valentové novely *Okrsek Sinistra* (2008) a *Návštěva arcibiskupa* (2007), které spolu přirozeně tvoří kompaktní celek: oba texty se vyrovnávají s problematikou svobody jedince a jejího narušení, *Okrsek Sinistra* pak působí jako jakýsi prequel *Návštěvy arcibiskupa* – zasvěcuje čtenáře do demonologie Bodorova univerza a rozevře před ním objemný bestiář všeho možného i nemožného tvorstva, jaké lze nalézt v blíže nespecifikované krajině, která v sobě má něco z dravosti Sedmihradska, ovšem při jejím bližším zkoumání zjistíme, že se jedná o neprobádaný kontinent, plný rozličných nástrah a děsivých tajemství. Bodor se těmito novelami uvádí jako konstruktér dokonale prokomponovaných fikčních světů, jejichž čas proudí bez jakékoliv kontinuity a které nás výslednou, perfektně symetrickou kompozicí uchvátí jako chřtán hada, v jehož zasyčení slyšíme jméno *Sinistra*.

Časová diskontinuita, kompoziční ekvilibristika, schopnost pracovat s fantastickými motivy a zároveň smysl pro hyperrealismus jsou emblematickými prvky Bodorových textů, jejichž využitím dovede autor vyvolat atmosféru plíživého zla. Tento obrat pak nejlépe vystihuje stav prochvívající obě zmíněné novely a tu a tam probleskující z povídek, jejichž výběr nese název *Návrat k sově* (*Vissza a fülesbagolyhoz*, 1997).

## VŠEDNÍ PŘÍBĚHY Z NEVŠEDNÍCH SVĚTŮ

**2** S přihlédnutím ke čtyřiceti letům jeho spisovatelského údělu můžeme Ádama Bodora jen stěží označit za *korunního prince* maďarské literatury. Už dávno je považován za jejího zasloužilého monarchu. U vědomí toho, ve kterém nakladatelství vychází nejnovější český překlad Bodorovy knihy, nemůžeme žel ani konstatovat, že se tento literát bude mezi českými čtenáři cítit jako ryba ve vodě. *Delfín*, jak známo, je totiž savec. Jak se tedy, bez dalších oklik a již zcela prozaicky, situace má? Nakladatelství *Dauphin* právě vydalo v oku lahodící úpravě soubor Bodorových drobných próz nazvaný *Návrat k sově*. Jde tak o třetí titul tohoto předního maďarského autora, který je nám k dispozici.

Název sám o sobě zůstává malou záhadou a pokus o jeho interpretaci bude sázkou do loterie. Na sto devadesátí stranách textu žádná sova nepoletí. V žádném z příběhů ani zlověstně nezahouká sýček, byť mordů, sebemordů a neštěstí je v knize víc než dost. Obecně je tento noční opeřenec chápán jako symbol moudrosti. Kdo už ale měl možnost se s Bodorovými knihami seznámit, ví, že z nich většinou příliš moudrý nebyl. Autor ponechává motivy v náznacích a čtenáře chce naopak záměrně znejistit. Což otevřeně manifestuje i v závěrečném odstavci finální povídky nově vydaného souboru: „*Zde příběh k naší nelibosti končí. Tak či tak, jistě je, že nepříteli chápeme, co se přihodilo.*“ Vzhledem k umístění v textu je nasnadě chápat informaci jako dodatečné motto celé knihy.

Ádám Bodor obvykle na malém prostoru, vymezeném zvoleným žánrem mikropovídky, rozehraje příběhy postav, u nichž někdy neznáme ani jejich jména. Netušíme, odkud tito lidé přišli a ani kam se podějí, jakmile jim vyprší autorem propůjčený čas. A ten, vzhledem k neúprosné stručnosti, čítá často jen den, hodiny, ba dokonce okamžiky. Výsek, v němž literární postavy předstoupí před čtenáře, tak záměrně tone v mlze okolního neurčita. Jen výjimečně máme možnost časového ukotvení dějů. Několikrát se povídka odehrává za komunismu.

Lakonicky řečeno, jedná se o téměř třicet obsahem i rozsahem minimalistických črt, u nichž chybí vřocení, a my jsme tak primárně odkázáni pouze na obálku, kde se dozvíme, že vznik některých textů spadá hluboko do minulosti. Práce s fantastickými či přinejmenším absurdně překvapivými, groteskními nebo hravě rozvernými motivy umně stupňujícími napětí a přimykajícími Bodora k tradici magického realismu (sic!) je zde zredukována na minimum. Postapokalyptické inferno à la Cormac McCarthy s jednorožci bloumajícími v haldách toxického odpadu (*Návštěva arcibiskupa*) nahrazuje pracné a rafinované, bohužel o to méně efektní popisování, respektive doslova nové a nové přepisování důvěrně známých krajin, přírodních úkazů či střídání ročních dob. I na minimálním prostoru tak lze uplatnit rytmus a řád původního archaického vyprávění, pro které není podstatné kdy, ale jak a co, jež má v bezčasém, cyklickém víru potenciál přerůst v existenciální závrať a pomalu, nicméně s jistotou sunout děj k někdy tragickému, jindy anekdotickému, tajemnému, melancholickému či znepokojivě mnohoznačnému vyvrcholení. V případech, kdy se tento postup střetne se silnou nosnou myšlenkou, vznikají pozoruhodné útvary, spíše než povídku připomínající báseň v próze (*Jaký je vlastně průsmyk?*, *Lesník a jeho host*) či písňový text balancující svou naléhavostí a drásavou nekompromisností někde mezi Radúzou a Nickem Cavem (*Nový nábytek*, *Příjezd na sever*, *Špatně vyhlížející muž*).

Z časů vlády jediné strany vyrůstá i nejdlejší a dle mého názoru zároveň nejlepší povídka celého souboru, která nese název *Úsek*. Ústřední postavou je zde žena, soudružka Gizella Weiszová. Nadějná, perspektivní pracovnice s vlastními nápady je předvolána před vysoce postaveného soudruha, aby sklidila ujištění o významu své práce a aby jí mohl oznámit, že se stane vedoucí vlastního úseku. Žena s nadšením nastupuje dalekou cestu na nové pracoviště, aby se ocitla v nehostinné měsíční krajině, kam jezdí pouze drezína a kde žijí jen divoká zvířata a jeden polodivoký člověk. Koho vlivného si zneprátelela? Komu průměrnému překážely její schopnosti v možnostech kariérního postupu? To nám spisovatel, jak jinak, neprozradí. Omezí se pouze na kafkovské vysvětlení: „*Vás poslali proto, abyste přemýšlela o tom, proč vás sem vlastně poslali.*“

Několikrát se v příbězích objevuje téma návratu (obsažené i v názvu celé knihy), většinou v negativním světle, jako věc notně podezřelá. V mikropovídce *Opět doma* rodina nepřijme navrátilivšího se syna. Ten musí hledat azyl u cizích a ani tady se nevyhne podezření: „*když už jste jednou odjel tak daleko, netřeba se sem vracet.*“ Domorodé postavy knihy nezajíímá vnější svět ani jejich vlastní minulost. Tragicky vyznívá konfrontace minulého a přítomného v povídce *Pocestní*. Do zapadlé vesnice přichází záhadný cizinec s dávnou vazbou k tomuto kraji, který se touží setkat s místními lidmi. Nikdo však netouží poznat jeho: „*ti lidé budou nejraději, když je necháte na pokoji. Nesnáší, když se teď někdo objevuje se společnými vzpomínkami. Prožili si své.*“

Shodně jako s kategorií času si autor počíná i s prostředím, do kterého příběhy umísťuje. Obvykle dojde na stručný popis místa. Představuje se nám typicky bodorovská, divoká a bohem zapomenutá krajina, kde si nevředné počasí (často deštivé, mlhavé) dle libosti zahrává s lidmi. Téměř nikdy však nevíme, kde se nacházíme ve vztahu ke zbytku světa. S místními i vlastními jmény autor šetří. Pokud nějaká přece jsou, odkazují obvykle na různé státy východní Evropy. Svět Bodorových příběhů je tak světem komunit, izolovaných daleko od civilizace, kde platí vlastní pravidla. Pro postavy je určující pouze to, co se právě odehrává. Dovolávat se něčeho odjinud

Návrat k sově  
Ádám Bodor

Prostor jako by zase mapoval mozek režiséra Bély Tarra či oko jeho dvorního kameramana Gábora Medvigyho. Z obyčejného prostředí, které primárně neevokuje nic, co by nás mohlo podnítit k jakémukoliv přehnaně asociativnímu uvažování, se jeho opakovanou a kontinuální observací daří vykresat nové a nové významy. Lze tak stále znova žít zmíněnou bezrozměrnost a nekonečnou rozpínavost času, který jako by v jednom okamžiku dokázal obsáhnout celý lidský věk. Z výchozí situace, kdy máme

je marné, což už hrdinové, často rezignované přijímající vnucený úděl, zjevně pochopili.

Knih *Návrat k sově* sestává ze sedmadvaceti krátkých próz, z nichž většinu můžeme označit za mikropovídky, několik za povídky. Ve všech se více či méně setkáváme s podobnými tématy: na malých, nehostinných ostrůvcích v časoprostoru se míhají anonymitou zahalené postavy, často ztracené vlastní vůle. Co je však kámen úrazu předkládaného souboru? Úskalí skýtá sama volba žánru mikropovídky. Prchavé okamžiky, nechtějí-li z paměti čtenáře vymizet stejnou rychlostí, jakou jsou přečteny, si žádají výrazného emo-

cionálního náboje či vypravěčskou virtuozitu, nikoli banalitu. Z tohoto pohledu působí soubor Bodorových textů značně nevyrovnaně. Kromě podařených věcí (např. *Poprava*, *Momentka*) nalezneme i hluchá místa. Zklamáním však zůstává především absence výraznějších pojítek mezi jednotlivými povídkami. Některé příhody v knize pouze „jsou“. Vazby mezi nimi zůstávají příliš volné na to, aby šlo hovořit o promyšleném variování ústředního obrazu a myšlenky. Kniha *Návrat k sově* tak zůstává celkem, k velké škodě, pouze formální.

Jarmila Křenková

Tomu nahrává i anatomie postav, o nichž, řečeno s trochou nadsázky, často víme s určitostí pouze to, že existují. Jakékoliv bližší informace jsou čtenáři dávkovány s maximální možnou úporností. Hybným momentem povídek je pak téměř pokaždé okamžik jakéhosi komunikačního nesouladu či fatálního narušení řádu. Jak bylo řečeno, neznáme mnoho z kontextu, ve kterém se tyto bytosti pohybují, a vzhledem k selhávání původně jednoznačných společenských vzorců ani v nejmenším netušíme, co se v dalším momentu přihodí (*Plus minus jeden den*).

Škoda, že se autor (či posléze alespoň redaktor výběru) důsledněji nepřiklonil k uplatnění tvůrčí metody, která se jeví jako beze zbytku funkční – vyzvání čtenáře ke hře se zápletkami, motivy a následným rozklíčováním jejich významů. Výsledný tvar souboru by pak nepůsobil nevyváženě a rozkolísaně, ale díky metodě, jež přiměje k aktivní a samozřejmě participaci na spoludotváření příběhů, by nejlépe vynikly vrstvy světa, jenž je starý a zároveň nový, umí být lákavý i nelibostný, popisem cesty k moři či prvního podzimního rána útočí na všechny naše smysly. Světa, který dovede v jednom okamžiku pobavit, překvapit i vyděsit k smrti.

Martin Malenovský

## LITERÁRNÍ ŽIVOT



Valtická konírna, v popředí Denisa Mirena Piscu z Rumunska, v pozadí hovořící básníci

## OSLAVA POEZIE A VÍNA VE VALTICÍCH

Poetické víno ze sedmadvaceti evropských vinic bylo sklizeno do jedné mezinárodní kádě, umístěné v areálu Valtického zámku, a vypadá to na výjimečně zdařilý ročník. Brněnské nakladatelství *Větrné mlýny* totiž do Valtic pozvalo sedmadvacet básníků ze všech zemí Evropské unie, aby tu od 24. do 27. září společně zráli a čerpali novou inspiraci. Hlavní náplní setkání byla degustace poezie formou autorských čtení. Českou republiku zastupovali Bogdan Trojak, jediný skutečný vinař mezi zúčastněnými, a host festivalu Pavel Kohout, který dal zaznít celé škále chutí vlastní tvorby, od básní z let padesátých až po současnost. Nezbývá než věřit, že příští rok se kádě ve Valticích znovu naplní čerstvou poezií. **her**



# rohy prostě

ROZHOVOR O POHÁDKÁCH S VÁCLAVEM KAHUDOU



foto Martin Langer

Rád bych vzpomněl také úžasný film *Čarodějův učeň*. Ten temný hlas, jak říká: *Krabate, musíš...* (něco). Už to jméno! Ten učeň se jmenoval Krabat. Pak jsem samozřejmě znal Erbenovy pohádky a pohádky bratří Grimmů – ale... třeba *Perníková chaloupka*... Měl jsem ji v knížce, kde byly takové ty prostorové vystřihovánky, v podstatě tehdejší 3D animace – když se to rozevřelo, objevila se posuvná labuť na nějakém tmavém jezeře a mohla sis také trochu šoupat papírovým Jeníčkem a Mařenkou, v dále v temném lese slídové světýlko... Na to jsem vydržel hodiny zírat jako na nějakou ikonu (podobně později v pubertě, když jsem objevil ve skřínce spoluučinně vystřižený pornografický obrázek – u něj jsem také setrval dlouhé hodiny v zamyšlení). Ale zase jsou to v podstatě jednotlivé obrazy, které byly maximálně životné a zůstaly mi. Samotný příběh – řezání do prstíčku, ten sadomasochismus se sádlíčkem, pak kremace babičky... to jsou vlastně dost příšerné záležitosti. A to jsou ještě uzpůsobené pro děti, protože původně si pohádky vyprávěli dospělí za dlouhých zimních večerů před vynálezem páry, plynu a elektřiny.

Čtl jsem zajímavou knížku z padesátých let o Křovácích v poušti Kalahari, napsal to nějaký Holanďan, Afrikánc, který měl křováckou chuť a tak si ji zamíloval, že je pak šel hledat – oni byli vytlačeni do pouště, kde nic není, a aby se užívali, ti malí lidé, jsou neustále v pohybu, putují tou pouští, vědí, kde najdou vodu... Po dlouhé době ten člověk našel nějakou křováckou rodinu a putoval s nimi několik měsíců, než mu dovolili, aby se zúčastnil jejich vyprávění. Oni všechno ztratili a nejcennější, co mají, je právě pohádka. Mají ji ale v sobě, jako součást běžného života. Když se několikrát do roka sejde víc rodin, tak vyprávějí. Ale říci: seděli u ohně a vyprávěli pohádky, to by bylo sice pravdivé, ale strašně nedostatečné. Oni, protože nemají žádnou televizi, knížky a jsou jenom sami v té poušti, si pohádky jakoby rozbalí a vstoupí do nich. Jeden to předtancuje, ostatní se přidají – zkrátka

míra ponoření je mnohem větší, než si dovedeme představit – u nás to dokážou možná některé děti. Dítě do příběhu skutečně vstupuje, na rozdíl od unaveného rodiče, který to jenom odvypráví a hotovo.

**Co pohádka znamená pro tebe? Dá se z nich něco odnést do dob pozdějších, nekřováckých, nedětských?**

To, o čem jsem mluvil, jsou pro mne takové jaderné okamžiky, které mají asi společný pocit tajemství. Něčeho, co má velkou energii a co souvisí s mým životem, ale co nejsem schopen nijak pojmut a pochopit... Když mi dětství skončilo a do mozku mě uhodily hormony, když dítě najednou začne porůstat dospělým masem, tento pocit tajemství se vylil do přírody a směrem k druhému pohlaví. Ale v pohádkách prostě pořád něco je, co vypovídá o světě hluboko v nás. Na hranici mezi dětstvím a dospíváním jsem zachytil ještě jeden druh fascinujících vyprávění – mezi pohádkou a literaturou jako takovou. Mluvím o *Stínadlech* Jaroslava Foglara a pak o knihách o magickém světě psychiatrie, které mi hodná paní knihovnice půjčovala. Když jsem byl hodnej, tak jsem mohl z dětského oddělení knihovny na Spořilově přeběhnout do dospělého a tam otevřít černou knihu mého dětství *Fantastické a magické z hlediska psychiatrie*, kterou donkichotský bojovník profesor Vondráček udělal, jak by se dnes řeklo, úžasnou píár a marketingovou službu pro všechno vytěsněné mezi pozitivistické a materialistické hranice. Od magie po jakékoliv úchyly. Nemá cenu tady z ní citovat nějaké věty, ale když jsem si ve dvanácti letech přečetl, že nějaký muž miloval svůj nákladník a souložil s ním prostřednictvím výfuku, tak to byla informace takového kalibru, že jsem dlouho nevěděl, jak s ní naložit. Ale možná se to dotýká nějakého chuchvalce důvodů, proč vlastně pubertákům připadají dospělí lidé směšni – teprve si zvykají na tu pohlavnost, na všechny ty motivace, které pak vedou dospělé vážné šašky k různým krkolomným kusům (ona za to nemůže jen ta pohlavnost,

a je jí tam hodně). Mne pak nějaká dospělá puberta vedla k tomu, že jsem napsal *Baziliška*, čistě z toho úžasu nad tím, co všechno lidi dělají. A ještě užaslejší jsem byl, když jsem tomu nějak začínal rozumět i sám v sobě – to mě pak nejvíc šokovalo. Jedinej lék je nadhled, ke kterému se dá přiblížit psaním... Tvrdím, že literatura mi pomohla a pomáhá žít a pohádky, to je její začátek.

**A konec?**

Samozřejmě to, co je na začátku tak obrovské, se někdy vrací i na konci – moje babička se poslední dva roky života také vracela do mládí a do dětství, vlastně se nám to obrátilo – to já jsem zase byl zajatý dospělostí, musel jsem koukat na holky, jak se u sou sedů sprchují, a do toho mi babička vyprávěla, jak její babička už k stáru jen ležela v posteli a byla zvyklá, že jí návštěvy pravidelně nosí cukrlata. A jednou příbuzní přišli bez kornoutu a babička babičky už se těšila jenom na ten kornout – a najednou kornout nebyl! Tak potom o té své dceři, když odešla, řekla: *Ta by sežrala i vlastní hovno!* No... najednou měla takové ty modré pomněnkové oči dítěte, které se na vás přes rameno svého rodiče ohlídnou v tramvaji a dívá se možná na vás, a možná skrz vás. Všechno to bylo najednou posunuté – člověk, který prožil dvě války a vychoval čtyři děti, byl najednou prosvícený jako několik políček filmu někam k přexponované fotce, kde už nic nerozpoznáš. Ale určité sekvence ten její mozek byl ještě schopen sdělovat a já jsem to (mezi šmírováním mezi rybízovými keři) se zájmem sledoval – šel jsem k babičce a ona mi (vlastně spíš sobě) vyprávěla historky ze svého mládí. Jo, a ještě kozu měli, které se viklaly zuby! A tak její babička vždycky vzala půlku citronu (což byla za Rakouska vzácnost!), takhle ji chytla a drhla jí ty zuby citronem, to si pamatuju do dneška! To už jsou taky takové volně putující obrazy... skoro pohádkové.

Já nevím, ale mně se někdy stává, v běžném životě, zvláště když se připletu k nějaké vypjaté situaci, že se mi to jakoby zdá. Třeba

v rodině, když vyvřou nějaké emoce nebo něco se stane... Jako by se mi vnímání přepnulo na jiný, snový režim. Ono asi vůbec vnímání reality, tedy ten pocit reálnosti, je dost subjektivní – a asi je k němu potřeba víc lidí – aby se tak nějak ujistili, že teď sedí na Florenci a že za chvíli pojedou domů tramvají... Celý mládí se vlastně učíme tu realitu v sobě podržet. Dětem to moc přirozené není.

Nebo celý ten funerální průmysl, to je také taková pěkná pohádka pro dospělé. Anebo zprávy, to je dneska večeráček pro dospělé, aniž bych to chtěl nějak zvlášť rozebírat. Myslím, že ta schopnost pohádkového vnímání je i v nás dospělých.

**Mluvíš hodně o obrazech, ale co samotná slova? Večeřadla, Stínadla se ne nadarmo rýmují se slovem zaklínadla...**

Něco neobvyklého, čemu nějakým způsobem rozumím, ale zároveň to nejsou běžně používaná slova... Teprve po letech jsem zjistil, že název *Stínadla* si nevymyslel Foglar, je to docela častý místní název a znamená popravěště – protože výkon spravedlnosti se ve středověku většinou řešil tímto způsobem. Slova nesou obrazy a ty obrazy pak pro člověka buď mají, nebo nemají náboj. Speciálně tato slova v sobě mají něco starodávného, archaického – to je také důležitá součást kontextu, podle kterého se ono záhadné slovo snažím rozluštit.

Ty základní obrazy jsou dost jednoduché: Někam jít, putovat do neznáma, za něčím, co potřebuju nebo chci, jít nějakou krajinou. Uvědom si, že ještě v raném středověku byla např. Vysočina naprosto neobývaná zem, před spravedlností se nemuselo utíkat do Ameriky, stačilo utéct do hlubokých lesů. Tím pádem ale někde putovat bylo dosti dobrodružné a nebezpečné...

**Mluvíš o temných lesích, zmínil ses o Křovácích – a tvoje nejtlustší kniha se jmenuje Houština. Hezky to do sebe zapadá...**

Já to miluju, tenhle typ obrazů. Nikdy bych nebyl schopnej napsat nějakou panel-story. I když.. velmi mě fascinuje jedna kapitola z Bradburyho *Martánské kroniky*, jmenuje se *Mlčící města*... Je o posledním člověku na Marsu, všichni ostatní, celá civilizace se vrátila zpátky na Zem – a já to nebudu celé vyprávět! On prostě jezdí po těch prázdných městech a občas, jednou za pár měsíců, zaslechne, jak někde zazvoní telefon. Tak si vysní, že nějaká krásná dívka někoho hledá; zásoby jídla má v opuštěných mrazárnách na deset tisíc let, v kinech si pouští filmy, je to takový samotář – takže mu vlastně ani nic moc neschází, kromě ženské. Občas tedy zazvoní v tichém setmělém městě telefon a on běží třeba pět bloků a pak do pater, ale nikdy ten telefon nestihne. Až jednou se mu konečně podaří sluchátko zvednout včas a skutečně je na druhé straně nějaká ženská. *Kde seš! Jak se jmenuješ!* Tak se horečnatě domluví, on skočí do auta a tři dny jede po dálnici, švihá to a pak dorazí na určenou adresu do nějakého martánského Nového Detroitu, vběhne do domu a tam nikdo. Naproti je ale holičství a cukrárna. A z holičství se vyřítí strašně tlustá ženská s natáčkama na hlavě a *Tady seš!* On je to takové ošlehané stepní vlk, chvílku na ni kouká: *No jsem tady, jasně, a oba dva se moc snažej, ona ho zatáhne do cukrárny a tam ho zasype kremrolema* *Dej si, ne... nechutná ti to? Dej si!* Jsou spolu dva dny, opravdu hodně se snažej, ale... on pak skočí do džípu a jede do prdele a ona tam stojí s těma natáčkama a běduje... Celé to končí krásnou větou: *Od těch dob jsem putoval po Marsu, navštěvoval města a jezera, pouštěl si filmy s Orsonem Wellesem, a občas zaslechl, jak někde zvoní telefon a už ho nikdy nezvedl.* To je zas takový zvláštní vzpomínání na život, něčím až úchylný... Vlastně i zdejší realita mi přišla podobně třeskatá, velmi snadno mě pohltila a moc se mi líbilo si ji nějak v sobě zpracovávat. Tak trochu ji







o Loktibradovi do *Prostonárodních slovenských povestí* (svazek 1, první vydání společně s Augustem Horislavem Škultétyem v Rožňavě tiskem Ladislava Keka dokonce již v roce 1858!), kde zmíněný sympatický (alespoň mně) démon či prý vlastně jeden ze symbolů zimního času vystupuje jako Laktibrada. Bohužel jsem nebyl tak pilný, abych se pokusil dohledat podrobnosti. Četl jsem ovšem rozprávku s názvem *Loktibrada* ve slovenštině, která je neodmyslitelnou součástí mých čtenářských vzpomínek a *Laktibrada* (či zajisté opět *Loktibrada*) v českém překladu by mi asi tolik nechutnal.

Malůvky od Vodrážky (?) jsem se natolik bál, že se mi o Loktibradovi v dětství a dokonce ještě i v mladém dospělém věku poměrně často zdálo. Se strašidlem jsem se při té příležitosti snaživě udobřoval a ono mi vždy udělilo nějaké cenné rady a neublížovalo mi. V čem ony rady spočívaly, si už ale nevzpomínám.

Za zmínku stojí i postava otce. Když jsem si na výše zmíněném webu rozprávku po létech přečetl, všiml jsem si, že otec není ani tak dobrotivý, jako spíše pasivně krutý. V případě vlastní dcery povíse sice na větev stromu nedaleko srubu kladivo, které má v nebohej cérečce (klop-klop!) ve větru zvuky nárazů na dřevo vyvolávat dojem, že je ocko dosud nablízku, ale posléze beze všech cavyků převezme zlatáky a odnese je domů k maceše. Zrovna tak ale bez hnutí brvy vysype kosti macešiny zločinné dcery z parádního ubrusu na podlahu při svém druhém návratu. No, jestli jednomu není sympatičtější Laktibrada...?!

**Petr Hrbáč, básník, prozaik**

Přemýšlím-li o tom, která pohádka nejvíce ovlivnila můj život a způsob myšlení, chtěl bych (kromě Erbenovy balady o svatebních košilích) dospívám k *Broučkům* Jana Karafiáta. Určitý fatalistní rys v povaze, který moji přátelé tradičně přičítají četným cestám do Orientu, ve skutečnosti koření v hojném předčítání řečené knihy v raném dětství, byť tehdy motivovaném snahou po výchově k disciplíně. Toto dílko, vydané poprvé v roce 1876 bez jakéhokoli ohlasu a znovuobjevené až v devadesátých letech 19. století, ovlivňuje už po celé století naše národní i mé soukromé vědomí i nevědomí možná více než která jiná kniha. Bylo mi pochopitelně čteno ze starých a původních *Broučků*, nikoli těch „vykleštěných“ minulým režimem, kde broučci u stolu sepjali nožičky a nic.

Děti se v knize v pohádkovém hávu a nevtravným způsobem seznamují s neuprosností osudu a vypjatou existenciální absurditou světového dění, aniž by byly vylekány Camusem či Ioneskem. Život broučků, alespoň samečků, spočívá ve vysilující a namnoze nebezpečné službě (vzpomeňme na nejrůznější žluny, utrpené úrazy atd.). Každodenní svícení odůvodňují broučci tím, že musejí svítit lidem. Už z kontextu knihy je patrné, že se jedná o sekundární racionalizaci čehosi bytostně iracionálního, neboť broučci svítí na pustých a odlehklých místech, navíc slabě a nevydatně. Lidé ostatně v noci spí a tohoto absurdního servisu nemají zapotřebí; v případě nouze si posvítí nějakou lampou vlastní produkce, a to tam, kde je to skutečně nutné. (Autor zde ve viktoriánském stylu přechází mlčením, že u reálných svatojanských broučků slouží světelná komunikace k ulehčení kontaktu mezi oběma pohlavími – v intencích doby však musí být jejím odůvodněním něco obecně prospěšného; současná sociobiologie naopak vidí jako jediné odůvodnění všech činností zvýšení naděje na reprodukční úspěch – eventuální obecně prospěšné činy, aby byly vůbec „povolené“, se musejí maskovat a odůvodňovat takto.)

Karafiátova kniha dětem rovněž včas a důrazně přiblíží, že konečnou instancí a smyslem lidského (i broučího) života je smrt. Známy konec knihy praví: „*A byla zima. Ach, to byla zima, zlá zima... Ach, ti broučci pod jalovcem, jestli oni to vydrží? Necht. Však jestli zmrznou, oni poslušně zmrznou.*“ Jak známo, zjara na broučích hrobečcích vykvetlo dvanaásť sedmikrásek, devět bílých, tři krvavě červeně olemované. Jan Karafiát podle výpovědi pamětníků pohřby miloval, či je alespoň uměl pohnutlivě aranžovat. Zejména známá byla jeho předlouhá, až čtyřhodinová kázání na pohřbech dětských, tehdy ještě zcela běžných. Smrti mláďátek, speciálně těch nepo-

slušných, je ostatně olemována i naše kniha. Ve třetí kapitole vypráví maminka Broučkovi pohádku. Ve vsí stručnosti: Byl jeden kocourek a kočička a ti měli tři roztomilá koťátka. Jednou, když odcházeli na lov, je nabádali k poslušnosti, načež zamkli chaloupku a odešli. Nedisciplinovaná koťátka se však pro nějakou dětinskost začala strkat, až zbořila kamínka. „...všecko to hořelo, a koťátka chtěla utéci, ale dveře byly zamčeny. A tak křičela a křičela, ale oheň je přece sežral. A když přišli tatínek a maminka, už byli kocourci a kočička spáleni a chaloupka byla spálena a všechno bylo spáleno, protože koťátka byla neposlušná. A tatínek a maminka plakali a plakali... Brouček poslouchal. Ono se mu to líbilo...“ Spravedlnost je drsná, taková starozákonní. Obdobně je to v knize i s poslušností, která je primárně poslušností vůči tradicím a světaběhu obecně. Brouček se poslušně ožení a množí, ač se mu nechce, a poté i poslušně zmrzá, ač se mu zřejmě taky nechce. Kniha nad jiné ukazuje, co obnáší život v tradičním řádu. Kdo jej vidí, dnes třeba v islámských zemích, pozoruje idylu a soulad, který však nesnese být konfrontován s něčím bytostně jiným, a přináší na jedné straně tradiční kulturnost, na druhé straně nic skutečně mimo-řádného (to mimořádné je, jak už jméno praví, mimo řád, v rámci řádu lze činiti pouze věci řádné – už proto, že jeho udržení a setrvání v něm poutá všechnu člověkovu energii). Je pozoruhodné, že Jan Karafiát začal psát tuto knihu po návratu ze Skotska ve věku asi dvaceti osmi let a vyšla, když mu bylo třicet. Jsem mu povděčen, že mě už jako dítě seznamil s drsnými a děsivými stránkami života a pomohl mi uvědomit si, že spravedlnost je v zásadě to, co se nám děje.

**Stanislav Komárek, esejista, prozaik, entomolog**

Nad touto otázkou jsem musela chvíli uvažovat. Nepamatuji si, že by mi, když jsem byla malá, někdo četl pohádky, a já sama jsem čist začala až hodně pozdě. Když jsem si lámala hlavu nad tím, zdali jsem vůbec byla kdy vystavena „pohádkovému“ vlivu, vzpomněla jsem si na konejšív hlas babičky a jednoduchou snadno zapamatovatelnou melodii. Pamatuji si z dětství jen obrazy, které ve mně její přezpívání *Vodník* vyvolával. Dívka, samozřejmě krásná s dlouhými vlasy, na sobě jen bílé šaty, podobné pavučině, jde k jezeru. Pak další obraz: sklání se nad hladinou. Nebojí se, ačkoliv její matka má strach a neustále mluví o svém snu a o svatebních šatech. Několikrát jsem se ptala babičky, jak je možné, že zrovna svatební šaty jsou tak zlou předzvěstí. Často se mi od té doby zdálo o svatebních šatech a už nikdy jsem se nezbavila strachu z toho, že se něco špatného stane, ačkoli jsem se to snažila popřít logikou celé věci. Babička zpívala pouze část balady až k tleskajícimu zelenému mužíkovi. Nikdy jsem nechápala, co ten s tím vším má společného, nenapadlo mě tehdy ještě, že jde o vodníka, nespojila jsem si to. Chápala jsem ho rušivě, zásadní pro mě byla ta dívka, která se v jednu chvíli naklání nad vodu a vůbec ničeho se nebojí. Píseň jsem si zafixovala v těchto obrazech, a když jsem ji znovu našla v *Kyticí*, fascinovala mě její syrovost a dohra příběhu.

Nikdy ale také nezapomenu na pohádku o děvčátku se zápalkami, kterou jsem četla několikrát dokola. Jako malá jsem měla ráda jen krátké příběhy, ke kterým jsem se neustále vracela. Víím, že tuto pohádku jsem znala téměř nazpaměť. Tuším, že na obrázku se choulila holčička, zabalená jen v hadrech. Pamatuji si, že jsem s ní odpočítávala plamínky, které pomalu rozzínala jeden po druhém, a natahovala těch pár chvil tepla, jak jen to šlo. V momentě světla bylo dobře. Kousky tepla plápolaly jeden po druhém a měřily zbývající čas. Vždy jsem tuto krátkou pohádku chápala jako demonstraci samoty, kterou jsem ovšem nechápala vůbec negativně, a naprostého ticha. V něm jsou slyšet jen ta spásná škrtnutí, ve kterých se zjevuje

svět tak, jak není. Několikrát jsem si chtěla myslet, že to je právě naopak, že v těch jejich představách se odhaluje pravda, ale popis mrtvého tělíčka, které znehybnělo mrazem i s těmi představami, mě většinou nepřesvědčilo o dobrém konci, třebaže se o to Andersen nejspíš pokoušel. Tuto pohádku jsem ovšem pokaždé chápala jinak a měnily se i emoce, které ve mně vyvolávala. Jednoduchý, krátký příběh, jehož hlavními kulisami jsou mrtvá ulice, temnota, mráz a bohatý svět snů, který alespoň na moment zapřičinil, že se mi chtělo závidět. Okolní život, který se odehrával pouze za okny, v sobě neměl jediný lidský atribut. Myslím, že v této pohádce jsem začala cítit, že nejhorší alternativou zla je lhostejnost, protože proti ní jako jediné se nedá bojovat. Podobně na mě působily i pohádky Oscara Wilda, které jsem ale četla až v pozdějším věku. V nich také většinou nebylo koho odsoudit za zlo, které se stalo. Všichni byli v podstatě dobří, špatné byly pouze okolnosti. To, co by se tedy dalo obvinít z jednoho zpackaného života, je tak obrovské, že se to vlastně ani obvinít nedá. Lhostejnost a nepojmenovatelnost se pak stává něčím, co jako jediné překonat nelze. I v Andersenově pohádce lidé přijdou druhý den na místo, kde leží zmrzlá dívka a projevují soucit. Myslím, že nejsmutnější jsem byla proto, že jsem věděla, že zemřít musí, že to je jediná cesta, jak z toho ven. Nedá se bojovat, protože není proti čemu a jak. Jakýkoliv jiný konec by byl nenáležitý.

Jako malá jsem ale pohádky spíš sledovala. Nikdy jsem nebyla schopná si pamatovat dlouhé příběhy, takže mi zůstala ve vzpomínkách jen atmosféra. Například si pamatuji les plný temných obrovských stromů s větvemi. Stromy měly lidské rysy a hrůzné zkřivené obličejy. Vše v této pohádce mělo lidské rysy. Jednalo se o jakousi čarodějnicí, která zajala děti a ty měla snad sníst. Víím jen, že všechno v té barabizně bylo z kostí a že ta barabizna vypadala jako čarodějnice sama. Svěšená okna byla podobná jejímu rozpitému obličejí. Jeden malý kluk po ní chtěl, aby mu nabrala vodu do síta, a zatímco ona nabírala, všichni mohli utéct. Celá pohádka byla děsivá hlavně proto, že ji namluvila Marie Rosůlková svým specificky skřípavým hlasem. Ilustrace byly zvláště zpitvořené a roztahané. Tato pohádka mě vždy úplně chytla a držela, dokud jsem nedokoukala do konce. A i když jsem přesně věděla, co se stane, zažívala jsem si to celé znovu. Strach, úzkost, napětí a ten nádherný pocit klidu, když se země otevřela a čarodějnice zůstala na té druhé horší straně.

**Kateřina Kováčová, básnířka, prozaička**

Pohádky se mi nikdy moc nelíbily. Působily na mě, ale k srdci mi nepřiřostly. Zdály se mi divné a – moc dospělé. Vzpomínám si na klasickou knihu pohádek z Ladovými ilustracemi. Smrtka stojící v hlavách postele (a v posteli sedlák, vymýšlející nějakou fintu). Jinde zas další sedlák skrýval pekáč buchty v troubě... Zdálo se mi: Co to v pohádkách ti dospělí řeší, proč sedlák schovává buchty v troubě a počestnému (nebo komu) zkrátka nedá? Bojím se, že i v pohádce *Jak se Honza učil latinsky* jsem naivně stál při Honzovi. Sud kulatý, rys tu pije, tu je kára, ten to ryje – to je solidní souhrn světa, a když si to odříkáte, zní to záhadněji a magičtěji než nějaká latina... Pohádky jsem tedy nevyhledávala, zato jsem si zamiloval jednu dětskou knížku, *Petríkův sen* se jmenovala. Byla o chlapci, který spatřil za výkladní skříní hračkářství model jakési „pohádkové“ země (s hradem, domečky, vlakem, lesem, postavičkami...) – a celý týden každou noc se do tohoto království ve snu vydával a prožíval tam různá dobrodružství. Aby se mi to nelíbilo. Hlavně ten vláček; vždyť jsem podobný model království s mašinkami, postavičkami a hradly (místo hradu) měl rovnou pod okny. Co na tom, že v životní velikosti.

**Jan Štolba, literární kritik, básník, prozaik**



Ilustrace Ewerta Karlssona z *První knihy o vikingovi Vikovi* (Albatros, 1977)

# moje pohádka

## KORÁLE A TRNY

Když to zpětně zkoumám, lze mimo jiné říct, že pohádky mě rozhodujícím způsobem uhranuly svou předmětností a proměnami – už „konkrétně iracionálními“ –, jimiž v nich věci procházejí: homolka se v ruce krejčíka-hrdiny změnila v tekutý kámen, kamení ve vlkové břiše ho stáhne do studny jako živý pytel plný závaží, Smolíčkův prst nahradí bezkrevné dřívko, do něhož ho Jezinky mohou bez újmy řezat, jak chtějí. Zvlášť uhrančivou básnickou záměnu dvou předmětů lze najít v podivuhodném leporelu, jímž rozzářili má dětská léta Trnka s Hrubínem, *Říkejte si se mnou*: myslím na říkadlo (spíš vlastně zaklínadlo), v němž Honza co korále přinese princezniče zlatavé brambory:

*Vysypal je před krále:  
nesu vám ty korále,*

*větší už tam neměli,  
ty snědli už v neděli.*

Nikdy se mi to pak už nepřestane plést, brambory mi budou korále, kameny homolkami (někdy i plátky jater), dukáty a dolary si budu plést se zlatem a pestrými bankovkami podzimního listí, sám budu místo peněží platit – aspoň při jistých hypnotizérských seancích – jen mírně zaprášenými dřevěnými destičkami.

Osudně mě také přitahovali vodníci – v pohádkových knížkách i v Jiráskově *Lucerně*, nebo v sešitcích her pro loutkové divadlo, které jeden čas byly mou jedinou četbou –, svým zeleným zbarvením, fráčkem

s nestoudnou kapkou u šosu (jako u nosu), zvykem šít si za úplňku boty v koruně vrby, mezi hrdě vztyčenými proutky s hebkými očky „kočiček“ z šedého sametu. Spíš než oni mi naháněli strach lidé, kteří jejich kapající šos vyhlíželi na trhu, aby na ně pořádali hon a chytali je s úmyslem je lynčovat do smyčky z lýka. Říše skrytá pod hladinou rybníka, kde vodníci hlídali v hrnečcích ulovené duše jako jídla v pobublávajících kastrolcích tiché vodní kuchyně, mě vábila co úlevně izolované území z dosahu denního shonu, možná taky jako pohádkový předobraz Fourierova projektu krytých – zastřešených – měst, který mi nadlehčí pobyt ve světě v letech surrealistického dospívání. Představa lásky co společného sestupu pod hladinu, do níž ústí Dvořákova a Kvapilova *Rusalka*, je asi nejdůvěrnějším a nejpřesnějším obrazem milostného paktu a jeho lidského patosu, jak je sám pojmám.

Snad ve všech silných dojmech z pohádek se taky hlásila ke slovu skrytá hrůza života a dětských prožitků samých, vystávala za bájnými výjevy jako nedílná součást pravdy a ukazovala, že intenzita prožitku v podstatné míře splývá právě s ní, s jeho hrůznou stránkou. Emblémem tu může být Svolského ilustrace k příhodám veverky Zrzečky, které sice nejsou v pravém smyslu pohádkou, k mytické dětské četbě ale patří: obrázek křečkého ptáče po tom, co prolétlo trním, krutě vyšperkovaného kapkami krve a hroty, které mu uvízly v peří. Vnímám jsem jej trochu jako třeštinovou vidinu z horečky, střepy pak – byť ve výtvarně neutrálnějším provedení – budou na kresbách k Lange-rovu *Bratrstvu Bílého klíče* významně dotvářet i obraz tajného území obývaného jeho



Karel Svolský, ilustrace k *Dobrodružství(m) veverky Zrzečky* Josefa Zemana, Vesmír, Praha 1945

hrdiny: té nezastavěné a zarostlé parcely oddělené od světa vysokou zdí, na níž se úlomky skla ježí jako temné memento a přidávají k tichu parcely výhrůzný bas. Nejsilněji, to se ví, se do nás vpisovaly obrazy života a smrti; navíc k té obecné banalitě tu však jde i o zvláštní, horečnaté soustředění intenzity a hrůzy, která za ní zívá, do jedinečného detailu; bezvýznamné není ani to, co má obrázek ptáče z krvavého šperku... Nešťastný konec Andersenova *Cinového vojáčka* mě zato jako dítě neuhranul, ale rozčilil, byl pro mne trapným zklamáním, pro které nestálo za to sledovat pohádku až do konce. Hrůza tak vzrušující, když na mne vyhržela z jediného obrazu, zhuštěna do „lyrické“ vize, jako by mne v podobě

příběhu – v epické rovině – nudila. Obraz jistě taky umožňoval držet si ji dál od těla, zatímco příběh ji vtahoval do prózy skutečných situací a plynoucího času, jimž jsme byli vystaveni sami.

Ilustrace k pohádkám byly jejich podstatnou součástí; často navíc působily i nezávisle na textu. Z některých dětských knih jsme znali dokonce právě jen obrázky – já třeba z „příběhu ze života hmyzu, rostlin, zvířat a ptáků“ Josefa Haise Týneckého, jejichž ilustrace (od Otakara Štafla) jsem zas a zas odkrýval pod matným, poloprůhledným papírem, zatímco knihy samy jsem se nikdy neodhodlal číst. Také ilustrace mě napůl přitahovaly a napůl odpuzovaly – broučci

## NEBE A DUDY

Není nad ně, pokud se nad námi tiše nesou a hrají si po svém: Sluneční had, baba Jaga, Rumjana a Surma, Hor – Seti, bůh – ďábel, a taky Désiré s dlouhým nosem a jeho Miňonka, bubák Hanes, fořt s melounem v hlavě... Brzy se rojí i další, když luskneme prsty: medvědí strašidlo Barbucha, hobit, Bilbo Pytlík, Bifur a Bofur, zmatený Klo-boučnick, ještěrka Vaněk, Hupity Dupity, kašpárek Láry Fáry, a taky Fili & Kili plus všechny hvězdy, které vylézají zpod zamřížovaného nebe. V mezipatře našich představ je dobře pro ně ustláno.

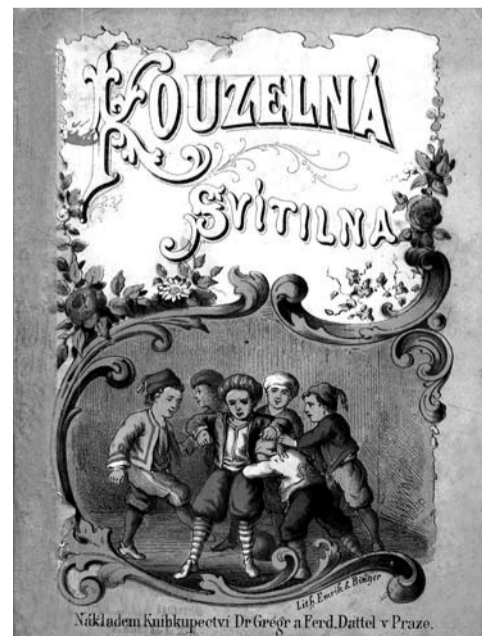
Počítat kroky, anebo běžet tak rychle, že nakonec zůstaneme stát na místě? Potrhlá čajová společnost na konci chodby nás bedlivě sleduje. Králík nahoru, Alice dolů... Králičí díra vtahuje do sebe i nás... Proč vypadá havran jako psací stůl?, ptají se. Dýchám, když spím, anebo spím, když dýchám?, mrmá pod stolem Plch. Tidliťi přednáší básně. Žvahlav... slovo jako tahací harmonika... Tweedledee... Ještěrka Vaněk a koláč pro zmenšování těla. Alice se vznášá a zase padá. Spolu s námi.

Tělo pohádky je objemné jako štoudev nebo bečka. Vejde se tam ledacos, i drobotina cingilingi, kostýmy a hudba, a to ledacos lze podle gusta natáhnout i zkrátit, a taky jinak převyprávět. Je to tělo Gargantua, samoroost vklíněný do odpalovací rampy kosmodromu. Odtud se létá kolmo vzhůru s dudy v podpaží, tady se člověk převtěluje v cokoliv, co se mu zlíbí, tady je přinejmenším stejně tak odvážný jako Perraultův Kocour v botách. Tedy, Brémští muzikanti, Palečku, Popelko, Prášile... protočme ještě jednou svoji rundu napříč nebem. Stolečku, prostři se!

Bajky, legendy, pohádky a pověsti, říkáte, ale které z nich vám zatočily hlavou natolik, že přelstily nakonec i pubertu? Kdo z jejich

hrdinů ob stojí ještě dnes a zavede vás zpátky do dětství? Těch nezapomenutelných hodin a dní, kdy jsme se nemohli od sebe oddělit! Stačilo přivítat oči a promenovali před námi na vysokých chůdovitých střevecích jako marionety křížem krážem, třeba i po kuchyňském stole. Bajky a pohádky, v jejichž koutech se ukrývají okna do jiné pohádky, mi byly milejší, zrovna tak jako postavy s drobnými chybami a neomalenostmi. Ani lehká topornost v psaní příběhu nemusela být celé věci na škodu. Hrdina bez omylů a ztrát se člověku brzy odcizil a zapadl v propadlišti potíštěného papíru.

K silným zážitkům ve světě pohádek patřila vyprávění Šeherezády z *Tisíce a jedné noci* a setkání s „protinožci“ Orientu žijícími na severu v Andersenových pohádkách. K tomu pak i neodbytný *Baron Prášil* a *Alenka* Lewise Carolla. Nehledě na množství jiných, neméně dobrých příběhů, pověstí a bajek,



kteří s člověkem po dobu jeho života dokonale srostly.

A o tom, že jich bylo hodně a byly jakseptří ustrojené, svědčí také to, že jsem se ani dnes určitých pohledů na svět z této doby nezbavil. K radostem mého dětství patřilo ovšem i několik velkolepých pohádkových filmů z počátku čtyřicátých let minulého století, které mne unesly s sebou: *Zloděj z Bagdadu*, *Ali Baba a 40 loupežníků*, *Kniha džunglí* a *Kamenný kvítek*. Sotva je možné obsáhnout slovy to, čím vším mne tehdy obohatily a jaké dojmy a pocity ve mně zakotvily v době prvních šesti let života. Nezdá se mi ani dnes, že by četbu pohádek zastínily, spíše ji prostorově rozehrály a posunuly vnímání v raném dětském věku o něco dál kupředu.

Pohledu na zničené město Bagdad by jistě ulehčila příležitost procházet se filmovými kulisami v kalifornské poušti Mojave, postavenými kdysi pro natáčení příhod jeho malého zloděje, pohádky z *Tisíce a jedné noci*. Ale i tady stíhala práci na filmu jedna rána za druhou, a snad jen díky tomu, že britsko-americká produkce ho vybavila tolika kouzly, se dílo podařilo ukončit do dané doby. O tom, že to stálo pak za to ho vidět, svědčí mimo jiné i tři Oscary a jedna jeho nominace... Tedy Abu, zlodějíček z bagdadského trhu, kradoucí ovoce, démonický velkovezír Jaffar, naivní princ a jeho nedosažitelná láska, zbedněný sultán a obří džin vypuštěný z láhve na pozadí nepřeborného množství pestrých kostýmů a barevnosti na každém kroku. Sugestivní trikové scény (poprvé použita projekce bluescreen) jako létající koberec, okřídlený kůň vznášející se nad městem anebo džin letící nad pouští rozehrály v nebi za promítacím plátnem dudy v našich duších a režisér Zoltán Korda spolu s herci si nastrojili na pomník. Malého Abu hrál indický herec Sabu Dastagir (o dva roky později a naposledy také



v hlavní roli Kordova filmu *Kniha džunglí*) a byl stejně tak nezapomenutelný jako Conrad Veidt v roli krutého velkovezíra a černokněžníka Jaffara nebo Rex Ingram à la lahvový džin.

Šeherezáda byla dáma velmi plodná a sultán mohl být s ní spokojen. Film *Ali Baba a 40 loupežníků* v režii Arthura Lubina sice už nedosáhnul takové míry působivosti jako předchozí pohádka, ale podpořil svým způsobem jako *Kniha džunglí* a později *Kamenný kvítek* (rusko-francouzská produkce z roku 1946) mou představivost v důležitém období života. Neboť co se v hlavě v této době uchytlí, zůstane tu už asi napořád... Většinou ale šlo o dětské vize navozené filmovou strukturou děje, který byl vtíravější než kniha. Svádělo to k tomu, abych si vyvolával před očima některé scény do všech





tu měli k chlupatým tělíčkům vyjevené a hladké, jakoby slizké lidské hlavičky, jichž jsem se v té kombinaci dost štítíl –, právě pro tu ambivalenci jsem se k nim však vrátil; od textu mě nicméně obdobně smíšené pocity odradily navždy. Snad vzhledem k didaktickému poslání, které jsem za ním tušil; knihy se jmenovaly *Hory, Moře, Les*, jako by šlo o čistě přírodopisná pojednání, naléhavost, s níž mi jeho četbu doporučovala matka, z něj sama dělala víc povinnost než zdroj slasti.

Kästnerova kniha *Emil a detektivové* byla rázem strhující tím, že na prvních stránkách představovala hlavní hrdiny a okolnosti příběhu jen sledem ilustrací se stručnými komentáři (trochu na způsob filmových titulků); významné byly rovněž ilustrace k *Pohádkám o mašinkách*, jiné mé klíčové knize, která jí byla hned z několika důvodů. Každá pohádka tu líčila jiný – noční – únik z pasti všednosti do paralelního světa, kam vedla hrdinu tajemná slepá kolej a drezina, již uváděl do pohybu (druhý důvod) zvláštním veršovaným zaklínadlem: „závora (?), výhybka, hradlo, most, / prosím tebe o milost, / pust mě k panu Zababovi“. Třetím důvodem byly právě ilustrace, zpřesňující podobu bizarních lokomotiv, jež hrály v pohádkách roli hrdinek; zpětně se ty imaginární stroje v mých představách trochu překrývají s lokomotivami, které vymýšlel a kreslil do starých Světozorů Hugo Boettinger – pod pseudonymem dr. Desiderius – a jejichž obrazy, stejně jako u lokomotiv z *Pohádek*, mě obývaly tím naléhavěji, že jsem v nich viděl obrazy podivných, ale možných lokomotiv, ne pouhý výraz kreslířova humoru a důvtipu. Byl tak odtud už jen krok k té *Mořeplavbě* věnované skutečným námořním lodím – plachetnicím i parníkům –, jež mi byly neméně bájnými – básnickými –, právě tak nebo právě tak málo přízračnými,



Jiří Trnka, litografie z leporela *Říkejte si se mnou* (společně s Františkem Hrubínem), Melantrich, Praha 1943

reálně nadreálnými objekty jako pohádkové mašinky, a k nimž jsem zahořel neméně posedlou a blouznivou láskou. To už jsme ovšem daleko od prvotních pohádek a knih z dětských let, i od iniciačních setkání s jejich ilustracemi.

Při těch byla iniciace tím významnější, čím víc vyplývala přímo z konkrétní podoby obrázků – z jejich „výtvarnosti“ –, ne jen z jejich „obsahu“; jejich krvavost nebyla

méně naléhavá, byla-li (jako na ilustracích k *Ruským pohádkám*) pouze živou červení. Vzduch přívětivé familiárnosti Sekorových nebo Ladových ilustrací – i vzdor otčimovi, který je při svém zarputilém realismu považoval za „správnější“ – byly Trnkovy mnohem významnější a vedly nesrovnatelně dále; na rozdíl od kolorovaných pérovek prvních dvou malířů na nich předměty a bytosti neměly jen výrazné a čitelné kontury, ale

i dýchající, bohatě členěnou a odstíněnou hmotnost, v níž se do nedohledna rozžívaly. Pohled sám se do nich dlouze nořil a umožňoval je bez konce obývat, vnitřně je obsazovat a vkládat se duchem i tělem do jejich sebemenších detailů. Už červenožlutě kostkovaný vzor předsádek v *Říkejte si se mnou* je víc než abstraktní ornament, dýchá svou mírně rozvolněnou linkou jako šrafování utěrek zanechaných po nedělním obědě v útěšně ztichlé letní kuchyni; obyčejný krajíc chleba, zvětšený do sugestivního „blízkého záběru“, je tu zrnitější a hutnější než jeho skutečný protějšek, jako by byl upečen z těsta s příměsí písku a levného, uhrančivě nažloutlého a vláknitého papíru potravinových lístků, na něž se chleba kupoval ještě dlouho po válce (leporelo vyšlo poprvé v roce 1943). Celá obyvatelná, hřejivě obezpečující pevnost v jediném skrojků...

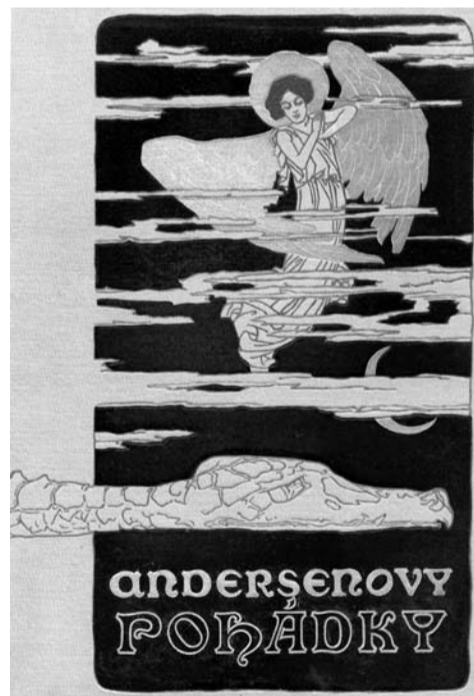
Pokud jde o ten jiný, paralelní svět, který jsem hledal skrze plavidla *Mořeplavby* a skrz lokomotivy *Pohádek o mašinkách*, našel jsem jej nakonec přímo ve známém světě okolo; stačilo prolístovat se knížkami až k Nezvalovu *Panu Maratovi* a k evokaci toho zjevení, jímž byly pro autora prosté zelné hlávky vyložené pod lampy na náměstí, večer před pondělním trhem: „Obrátila se. Několik kroků před ní skládali formani zelné hlávky. Obloukovka vytvořila zvláštní ostrov. Skládal se z večerní neděle, z Norimberka, z hlávek a z obloukovky. Bylo to jako v labyrintu.“ Trochu magie navíc přidával k té vidině jen průhledný závoj slov, Nezvalova vytržená řeč i samotné převedení věcí na znaky a jejich přenesení na bílou plochu stránky, do té čiré pohostinnosti, již je pro francouzského přítele Jeana-Clauda její prázdno. Přesto – nebo právě proto – jsem náhle v koulích hlávek, lehce oplechovaných bleďým světlem lamp, měl před sebou úplný poklad.

**Petr Král, básník, prozaik**

podrobností a neunikal jinam. Poté, co jsem se naučil číst, jsem začal objevovat nový svět. Knížky mi dovolovaly nakládat s představami po svém. Byly dostupnější než filmy promítané v biografu a mohl jsem si v jejich řadách rychleji vybírat. Škála obrazů, ke kterým dávaly podnět, byla jemnější, protože jsem se mohl na jejich režii podílet. Měl jsem také právo ilustrovat si knížku sám, anebo knížku, která mě nudila, celou pokreslit. Také v rozhodování, co a jak číst, nebo co v četbě vynechat, jsem byl na knize nezávislý. Bitvu s biografem tedy vyhrály nakonec knížky.

Tištěné v kurentu, v písmu Koch-Fraktur nebo švabachem, postávaly některé z nich v naší staré knihovně a stačilo jen pár zaklínacích slov nebo vět na začátku příběhu, aby se navodila patřičná nálada a příběh se rozběhl správným směrem. Slova „Mocný kalif Chasid“ v pohádce *Kalif čáp* dovedla

proměnit mé okolí v Orient s okamžitou platností. Zvláště pak, když zasněný vladař kouřil dlouhou dýmku z růžového dřeva, seděl na pohovce zabírající polovinu tanečního sálu. Slyším ještě teď jeho vzdychání, a jak pomlaskává a hladí si vous, když upijí jemenskou kávu, rozdrčenou předtím na ten nejjemnější prášek v mlýnku se zlatými kuličkami (podrobnosti si přidávám). Kávu mu v daném rytmu dolévá otrok mouřenín a je v ní cítit kardamom. Na návštěvě je velkovezír a mluví se o nálezu ve skřínce, kterou jim nabídnul kramář potulující se v okolí paláce. Až potud mírný vánek přinášející vůni růží ze zahrad a ospalá nálada. Pak dochází k jejímu zlomu. Poté, co učený Selim rozluští zaklínací formuli na svitku papíru, zvítězí zvědavost a touha proměnit se aspoň na chvíli v kterékoli zvíře a rozumět jeho řeči. Taková schopnost je ovšem cennější než plavidlo, které nás dopraví na měsíc! Sejdou tedy oba k rybníku a promění se díky zaklínadlu vlastnoručně v čápy. Zatímco paže se už rozšířily do křídel, krásné žluté pantofle kalifa a velkovezíra nahradí holá čapí chodidla a nohy se scvrknou a ztenčí do tvaru rudých hůlkovitých pařátů. Celý proces je na rozdíl od kalfkovské proměny Řehoře Samsy v brouka natolik svůdný a snadný, že se mu rádi propůjčíme v duchu i my. Podmínkou znovunabytí lidské podoby je ovšem dodržení zákazu se smát. Odněkud z mraků přiletí čapice a plácající hlouposti, kterým oba dobře rozumí, předvádí na louce tak nemotorný tanec, že za to utrží vpravdě hurónský smích od každého. Jak a kdy se našim rekům podaří být opět kalifem a velkovezírem, je už dílem nedlouhého dovětku. Z potulného kramáře se vyklube zlomocný kouzelník Kašnur, jehož syn Mirza se chtěl stát kalifem. Hledající se Kašnur prozradí zaklínací formuli, nevěda, že je čápy observován, a cesta k cíli je otevřená...



K obsahu pohádky patří i neméně důležitá její výstroj – obrázky, titulní list, předsádka a vazba knihy. Dodnes ničím nepřekonané jsou pro mne knížky tohoto druhu z konce 19. století a doby secese. *Pohádky zimní i letní*, laciná vydání Emila Šolce se skvělými ilustracemi v tónu olivově zelené a sépiové barvy, pohádkové sešity od dr. Edvarda Grégra z roku 1876, plně sytější barevných litografií (tisk Emrik & Binger, Haarlem), skvostná výprava knihy *Letní noc* s litografiemi Jaroslava Panušky z roku 1905 od B. Kočího, *Ruské byliny* s ilustracemi I. J. Bilibina od téhož nakladatele či souborné vydání *Pohádek* Boženy Němcové vyzdobené Artušem Scheinerem od Vilímka.

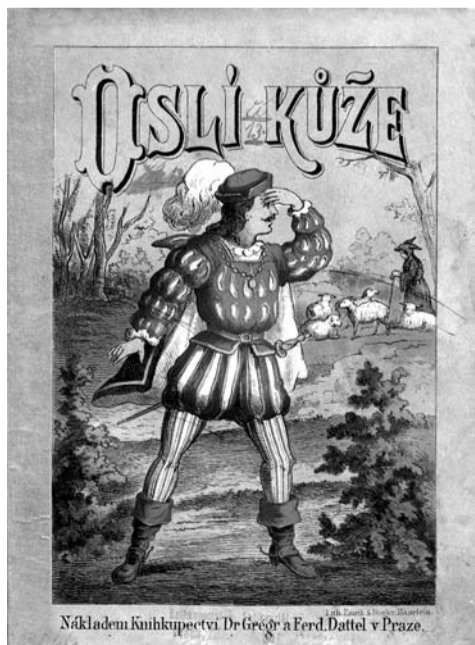
K namátkovému výběru patří i knížka o rytířích, panoších a krásných pastýřkách, doplněná sugestivními kresbami Minky Podhajské, příhody ze života českých pous-

tevníků s jejich erárním předpeklím, nebo luxusní vydání Andersenových pohádek v překladu J. Vrchlického s perokresbami a xylografiemi Hanse Tegnera od Šolce a Šimáčka. A nelze přitom zapomenout na staré německé vydání *Münchhausena*, alias Barona Prášila, od Ensslina a Laiblinse z Reutlingenu. Překládal mi z něho můj otec, když mi byly asi tři roky, a obrázky v této knize patřily k prvním na tomto světě, které mi vzaly dech. Šlo o dokonalé, barevně úsporné kvasové ilustrace M. Müllera, ke kterým se rád vracím. Kniha se bohužel ztratila už za války a musel jsem čekat skoro šedesát let na to, než se mi ji podařilo opět získat v jednom mnichovském antikvariátu. Tedy, kůň visící za uzdu na špičce kostela, jelen s kmenem třešně mezi parohy, zlatý kočár s balonem sestřelený z nebe, tančící kůň s baronem na zámeckém jídelním stole, vlk obrácený naruby a desítky dalších gagů, pracují dodnes v mé hlavě.

Pokoušet se strašit něčím jiným než cestou za Zimní královnou přes Laponsko a Finské pláně po stopách Gerdy by nemělo ten pravý melancholický náter. Andersena je třeba číst v zimní zahradě s pořádnými rampouchy a sněhem za okny po dobu minimálně jednoho měsíce. Slova, jako jsou Kay, Lap a Čudka, říkáme tiše jen pro sebe, neboť jsou, jak asi jinak, neopakovatelná...

P. S. Mezi JE a NENÍ stojí člověk s vidlemi a čeká. Nohy pokleslé v kolenou, záda ohnutá. Očekává přilet orlů z Alfa centauri, nebo číhá na ptáka Ohniváka? Vydá se sám pěšky do dalekého severu? Mister Dodgson s determinanty a maticemi mu sotva pomůže. Možná, že Lewis Carroll za nastaveným zrcadlem mu něco napoví. Ve vaku jeho nastřádaných úvah se najde občas řešení: Lovit se dá i vleže s doutníkem za uchem, anebo na cestách pouští s větrem provětrávajícím hlavu.

**Roman Erben, básník**



# čtenáři poezie

„Zdá se mi velmi pěkná,“ řekla si Alenka, když báseň dočtla, „jenom p o n ě k u d těžce srozumitelná.“ (Jak vidíte, nechtělo se jí přiznati ani sobě samé, že jí nerozuměla.) „Zdá se mi jaksi naplňovatí hlavu myšlenkami, – jen že nevím přesně jakými. Nicméně, – n ě k d o n ě c o zabil: tolik je na každý způsob jasné –“

Lewis Carroll



Lucka, foto z rodinného archivu

Děti se málokdy na jejich názor někdo zeptá, a přitom právě u dětské poezie a dětských knih by to možná nebylo úplně od věci. Toto číslo *Tvaru* se zčásti věnuje dětskému světu pohádek, proto se nám zdálo při této příležitosti vhodné probrat s dětmi také něco poezie.

O následujících básních přemítá třetáčka Lucka (nar. 2000 v Praze) a dvojčata Natálka a Matěj (nar. 1998 v Praze), páťáci. Jejich odpovědi nebud'těž brány jen jako roztomilost, ale spíše jako pokus o zpětnou vazbu, drobný vzkaz učitelům či rovnou autorům dětské poezie.

## Františčina kohoutí píseň

Jsou kohouti barvy malin,  
kohouti bledý akvamarín,  
zlataví jako včelí med  
i žlutí jako sirný květ,  
zelení, modří, a to se ví,  
taky kohouti růžoví.

Až na dvoře začne svítat,  
Františka je bude chytat.  
Jsou kohouti samé peří,  
co jentaktak projdou dveřmi,  
kohouti lehčí jako dech,  
co lezou po skle na oknech,  
kohouti vlhčí jako droždí,  
kohouti, kteří žijou ve zdi.

Františka je za chvíli  
pochytá jak motýly.

Kohouti plavou v polívce,  
kohouti spinkaj v omítce,  
kohouti skáčou po šalvěji  
a potichu se v noci smějí,  
kohouti vězí v hrdle láhve,  
koukají z dírek na struhadle.

Ať jsou drzí nebo se stydí,  
Františka je všechny vidí.  
Nastrká hejna kohoutů  
do velikého kornoutu.

Ivan Martin Jirous: *Magor dětem*  
(Torst, 2009)

## Lucka

Je to zvláštní představa – všude kohouti  
a někdo že by je měl pochyťat... Ještě k tomu

mají různé barvy nebo jsou vlhký nebo spin-  
kaj v omítce... Mně by to nenapadlo, ale je to  
dobrý.

Je dobře, že se ta básnička rýmuje, nebo je ti  
to jedno?

Líbí se mi, že se rýmuje, měla by se rýmo-  
vat. Je to takový upravenější. Když se to  
rýmuje, já si to představuju v takovém jako  
sloupečku. Že ty slabiky na konci se rovnají  
do zástupu.

Takže pro tebe je důležité, i jak ta básnička  
vypadá vytištěná?

To ani ne, ať je vytištěná jakkoliv, ale když  
se rýmuje, přijde mi to úhledný – zvukově.

Jako že by se to dalo třeba zazpívat?

Jo, přesně. To je *Magor dětem*, vid'?

Poznalas to?

Podle Františky.

## Natálka a Matěj

Jak se ti to líbilo?

No já jsem moc nepochopila, co je to za  
kohouty – jak můžou bejt červení, žlutí,  
nebo v omítce nebo v polívce, to je takový  
divný. Možná to znamená něco jiného.

Třeba je ten básník takhle vidí...

Jo takhle... No a jak by je mohla pochyťat?  
Nechápu.

Takže tomu nerozumíte?

Moc ne.

A zdá se vám, že ta básnička má smysl? Aby si  
ji někdo četl?

Tak jó, někomu se třeba líbí a chápe ji. Ale  
já ne.

A co ty, Matěji?

Mě básničky moc neberou. Protože jsou  
divný. A nebaví mě to číst.

A co ty o těch psech?

Ty jo, ty chápu, protože jsou legrační, ale  
tahle ne.

Pamatuješ si nějakou?

No: „Zimomřivý děda Míka / pořídil si jezev-  
číka. / Jeho přítulnosti si chválí, / nosí ho teď  
místo šály.“ A pak ještě jak prokousal ty  
housle.

## Čěče

„Jardo, čěče, to jsou věci,  
povídali ve Strašecí,  
že prej kocour z Hrdlořez  
pokoušel psa ze Strašnic!“

„A co na to ten pes?“

Proč tam vůbec lez?!“

„Vo tom neví nikdo nic.  
Jen že prej byl velkej hic  
a ten kocour ze Strašnic  
pokoušel psa z Hrdlořez!“

Z toho by se jeden pic!  
Ten kocour byl ze Strašnic?!“

„No jo, čěče, tak těpic.  
Běžím to říct do Dáblíc.“

Pavel Šrut: *Příšerky & Příšeři*  
(Paseka, 2005)

## Lucka

Hele, ty to umíš nazpaměť! Mám ti to teda  
ještě dočíst?

No, dočti to.

Jak to, že to umíš? Vy jste se to učili ve škole?

Ne, ale tu básničku jsem četla.

A pamatuješ si, kdo ji napsal?

Nepamatuju, ale vím, že je z knížky *Jak se  
učil vítr číst*.

Ona je i v jiné knížce, napsal ji Pavel Šrut, jako  
Lichožrouty.

Hm, ten napsal hodně. Tahle básnička je  
ale taková, že si ji člověk musí zapamatovat,  
jinak to nejde.

Čím to je?

Pořád se mění a je taková legrační.

A kdybys ji srovnala s tou předtím, o kohoutech  
– která se ti líbí víc?

To říct nemůžu, na každé se mi líbí něco  
jiného. Na kohoutech se mi líbí, že je to  
takový hodně barevný, je v tom hodně fan-  
tazie. A tady u toho se člověk musí smát,  
a povídají si tam (nějaké Čěče s někým dal-  
ším), je to vlastně něčí rozhovor. A říkají si  
vlastně úplně pitomosti, legrační.

## Natálka a Matěj

Jó, tohle se mi docela líbí! To je docela i le-  
grační a jsou tam slova jako čěče nebo vo tom,  
přesně jak se mluví i doopravdy. Jenom je  
v tom trochu zmatek, kocour z Hrdlořez  
pokoušel psa ze Strašnic, ale to by mělo být  
naopak, ne?

Asi se spolu baví nějaká dva popletové...

Aha. Mně se taky líbila mnohem víc, je zají-  
mavější. Sice je to krátký, ale dobrý.

## Na Dobříši

Na Dobříši  
spí dvě myši  
v Novákovíc trumpetě.  
Novák mladší  
zle se mračí.

Prý ty myši  
poplete.

Troubí  
z okna do podloubí,  
myši,  
celé ohluchlé,  
běží, běží  
kolem věží  
po silnici do Chuchle.

Karel Šiktanc: *Kapela pana Anděla*  
(1965)

## Lucka

Hm, myši. Nevím, co bych o tom řekla.

Ta je taky z knížky *Jak se učil vítr číst*, ale  
zajímavé je, že si na ni nevzpomínáš.

Así proto, že mě tolik nezaujala. Tamto, to  
byla taková blbina, že jsem si ji zapamato-  
vat prostě musela, ale ty myši jsou náho-  
dou docela normální. Tak jsem si jich tak  
nevšímala.

Ale je tam taky docela legrační historka, jak  
někdo vytroubil myši z trumpet, a vlastně se  
i dost rýmuje – jednoduše i složitě, nejen na  
konci řádek, ale i uvnitř slov...

Nevím.

## Natálka a Matěj

To je taky docela dobrý, jak se nějaký pán  
naštal na myši a vytroubil je z trumpet.

A je to krátký...

Když je to krátký, tak je to dobrý?

No, je to zábavnější a dá se to líp číst. A rý-  
muje se to.

Mělo by se to rýmovat?

Mělo. Když se to nerýmuje, tak to není nijak  
zvlášť dobře napsané.

A proč by se to mělo rýmovat?

No je to básnička přece!

## Žvahlav

Je smažno, lepě svihlí tlové  
se batoumají v dálnici,  
chrudošiví jsou borolové  
na mamné krsy žárnici.

„Ó synu, střež se Žvahlava,  
má zuby, drápy přeostře;  
střež se i Ptáka Naklava,  
zuřmící Bodostre!“

Svůj chopil vorpálový meč,  
jímž lita soka vezme v plen,  
pak used v tumtumovou seč  
a čekal divišlen.



Natálka a Matěj, foto z rodinného archivu







Nahá břicha, která zase slibovalo taneční vystoupení *Chocolate girls*, specializujících se na orientální a moderní tance, také moc nekonvenovala s *Albrechtem z Trautenberku* či *Hajajou*, ale také budí. Byl jasný, slušný den, motoráček roztomile drncal po kolejkách z Nymburka a já jsem si v poklidu četla pozdravný dopis Marie Kubátové, zaslaný festivalu „pohádkovou poštou“. Mimo jiné v něm psala: „Všechny pohádky někde bydlí: loupežník Rumcajs v lese Ráholci, Čapkův listonoš pan Kolbaba hledá adresáty dopisů v okolí Svatoňovic, Ladovi bubáci a has-trmani bubákují v Hrusicích, raráš v Erbenově pohádce jede s hospodářem do Kopidlna na trh...“ Zvedla jsem oči od textu a zapátrala jimi, v kteréže to stanici tak dlouho stojíme. Kopidlno, vida! Potěšení bylo na mé straně. „Pohádky, jaké se předávaly z pokolení na pokolení, nasákly člověčinou vypravěčů,“ pokračovala zdravice Marie Kubátové. „Hrdinové se berou krajinou, kudy nesou tíhu zápolení o chléb vezdejší i touhu povznést se z pozem-

*ského trudu někam výš, kde je spravedливо. Tak se život sbratřuje s touhou i trápením vypravěče a pohádka nabývá duši. Dá se ta duše pojmenovat genius loci.“*

### „Vymodeluj si svůj traktor“

Netrvalo dlouho a *genius loci* o sobě dal vědět dominantní špičatou věží, která slovy Kubínovými „*pne svůj ukazováček až do oblak a navléká si jejich alpakové prstýnky*“.

I vstoupila jsem do něj pověstnou Valdickou branou za pronikavého vyzvánění zvonků, zavěšených v jejím oblouku. Hned za ní mě přivítala jedna ze soutěží, kterou jsem si sama pro sebe nazvala „skákání přes pohyblivé tyče od pohádkového týpí v rytmu tantamů“, a poté mě už, jako na kterékoli jiné podobné akci, na niž se sjedou lidé z blízkého i dalekého okolí, pohltil dav, hluk a zmatek. Bylo mi jasné, že v této hektické, na první pohled patrně jarmareční atmosféře se bude ona „duše“ hledat jen velmi těžko. A to i přesto, že jsem vzápětí na Valdštejnském



náměstí doslova vrazila do vodníka Česílka, který mi ochotně zapožoval a nechal se vyfotit, a že mě do svých tenat vtáhly dětské dílny-tvořivky, nesoucí mnohdy názvy poetické, např. *dřevíčkova dílna, hrátky se smysly* či *skládanky s Česílkem*, jindy zase bizarní, např. *vymodeluj si svůj traktor*. Kromě stanů s *workshopy* okupovali náměstí, jak už to na všech srovnatelných „festácích“ obvykle bývá, prodejci alko (pivo, svařák, medovina, absint) i nealko pití, a také jídla, z něhož masnota v tom horkém dni rozmarného pozdního léta jen kapala (klobásy, grilovaná kuřata či hory smažených nudlí). A tak jsem prchala do přílehlých prostor, obkružujících náměstí, z nichž tím nejpříjemnějším objemem byla výstava loutek ve zdejším muzeu a pak Farská zahrada, kde v podání studentů Střední pedagogické školy z Nové Paky „řádl“ hloupý Honza, Křemílek s Vochomůrkou, roj čarodějnic a další pohádková „havěť“. Jejich nonstop pásmo či jakýsi sestřih pohádkových příběhů byl nejen dobře zahráný, ale s vtažením převážně dětského publika do děje i dobře vymyšlený, což se například vůbec nedalo říci o poobědovém velmi rozpačitém představení *Mrázika* v podání žáků ZŠ Štefánikova z Hradce Králové na velkém nádvoří jičínského zámku. Těm bohužel nefungovala ani doprovodná hudba, ani dialogy, a pohádka tak vlastně skončila dřív, než začala.



Ale zpět do centra dění, na Valdštejnské náměstí. Tam se totiž pod prázdným koncertním pódiem smrskával *Den České rozhlasu* na jakousi pofidérní soutěž o, doufejme, že ne prošlá, cukrátku – a ano, po jejím skončení došlo i na ona *chocolate* „nahá břicha“. No, nějak mi v paměti utkvělo „břicho“ jen jedno. Bylo už značně povadlé a dáma, které patřilo, si vysloužila od přítomných *teenagerů* halasný, i když nevím, jestli vzrušený či pohrdavý, pískot. Seděla jsem v jediném stínu, které na náměstí vrhal vyvýšený stan zvukaře, a přemýšlela o fenoménu akcí, jejichž návštěvníci jen tak proudí a konzumují, tu a tam se u nějaké atrakce unaveně zastaví a proudí zase dál...

A jak jsem se tak schovávala před sluncem, uvědomila jsem si, že vlastně ani J. Š.

Kubín se ve své době žádné lidové zábavy nevyhýbal, jak o něm ostatně napsal výše již citovaný Ladislav Ducháček: „*Jarmarky, trhy, poutě, vojenské parády, hospodský život, návštěvy kočovných hereckých společností, činnost mnoha národních spolků spojená často s významnými oslavami slavných postav českého společenského a kulturního života, nic z toho nemohlo uniknout jeho zvědavému duchu*.“ A tak jsem kdesi uvnitř svého vlastního zvědavého ducha městu pohádek přála, aby se mu podstatně více „*dařilo vyhýbat se svodům blyštivosti a laciností mediálního věku a turbulentní doby klipovitě a povrchní zábavy*“ (J. Veselý), stejně jako se mu před oněmi devatenácti lety podařilo nadějně vykročit ze stínu „*rumcajslandu*“.

**Svatava Antošová**

## FRANCOUZSKÉ OKNO

### O FRANCOUZSKÉM KULTURNÍM ŽIVOTĚ REFERUJE LADISLAVA CHATEAU

#### Literární podzim 2009

*Ó srpne v čtyřicátém čtvrtém  
Teď staré srdce zmílnout smíš  
Přetrhávám vše rázným škrtem  
Na nebi azur vidím již*

(Luis Aragon: *Nedokončený román*  
v překladu Petra Kopty)

Přišel podzim, jehož dlouhé večery a deštivé víkendy jsou nanejvýš vhodné k četbě nebo k návštěvě výstavy či divadla; francouzské knihkupecké pulty se prohýbají pod tíhou knižních novinek a v odborných kuloárech se šušká o literárních cenách, jež jsou už v dohledu. Literární přílohy, časopisy a rubriky si stále připomínají druhou světovou válku, která pro většinu Francouzů sice skončila v srpnu před padesáti lety, ale v září a v říjnu čtyřiačtyřicátého se ještě bojovalo v Arrasu, La Rochelle, Verdunu, Dieppu, Rouenu, Dijonu a Besançonu.

Páteční literární příloha *Le Mondu* ze 4. září podrobně referovala o románu Yannicka Haenela s názvem *Jan Karski*, jenž vyšel v nakladatelství *Gallimard*. Hrdinou knihy je představitel polského židovského odboje, který vystupuje i v závěrečné části Lanzmannova legendárního filmu *Šoa*; už v roce 1942 v Londýně podal Karski zprávu o tom, co se děje ve varšavském ghettu, následujícího roku 28. června byl dokonce přijat v Bílém domě, kde v dlouhém rozhovoru informoval prezidenta

Roosevelta o vyhlazovací mašinérii. Všichni mocní tehdejšího světa o ní věděli, Britové stejně jako Američané, a přesto koncentráky ani přístupové cesty k nim nebyly jejich strategickým cílem, nebyly nikdy bombardovány; Spojenci považovali *vyhlazování* za výlučně *židovský problém*, konstatuje Haenel a dodává: *Norimberský proces odsoudil válečné zločince a zprostil viny Spojence...*

Červencové číslo *Le Magazine Littéraire* se zmínilo o výstavě *Mezi odbojem a kolaborací*, která letos v létě proběhla v New Yorku v Public Library; nejméně šest set padesát exponátů, mnoho dosud nezveřejněných, málo známých informací dokumentuje francouzský literární život v letech 1939–1945; fotografie, katalogy, korespondence, deníky, časopisy i knihy. Návštěvníci si mohli kupříkladu přečíst v zápísníku Karla Eptinga, ředitele Německého institutu v Paříži, kdo z osobností pařížského literárního světa *má být osvobozen* a kdo nikoliv... K vážnému zamyšlení vybízejí i seznamy prominentních hostů, zvaných na recepci, které v Paříži s oblibou pořádal Goebbels. Na uvedené fotografii je jedna z nich; konala se na počest Winifred Wagnerové, přítelkyně Hitlera, a účastnil se jí i Herbert von Karajan...

Záříjové číslo *Le Magazine Littéraire* pak upozornilo na výstavu, která byla zahájena v prostorách *Memorium de la Shoah* v Paříži a je věnována Benjaminu Fondanovi, významnému básníkovi, esejistovi a filozofovi. Ve třicátých letech na sebe Fondane upozornil mimořádným poetickým triptychem *Ulyse, Titanic* a *L'Exode*; byl rovněž autorem několika filmových scénářů, spolupracoval



Recepce na počest Winifred Wagnerové (ve světlych šatech, zády k objektivu). Německý institut v Paříži, červen 1941; v popředí dirigent Herbert von Karajan.

val se slavným fotografem Manem Rayem, režisérem René Clairem a k jeho blízkým přátelům patřil i Antonin Artaud. Benjamin Fondane se narodil v roce 1898 v Rumunsku, ale od roku 1923 žil trvale v Paříži; na počátku války se uchýlil do ústraní, nevycházel ze svého bytu v rue Rollin, pracoval na svém díle *Le Mal des fantômes*; v roce 1944 byl i se sestrou Line zatčen na udání. Ačkoliv jeho přátelé dosáhli toho, aby byl propuštěn, Fondane odmítl opustit vězení bez Line; z 2. na 3. října byli sourozenci zavražděni v plynové komoře v Osvětimi. Výstava *Benjamin Fondane* potrvá do 19. ledna příštího roku, je doprovázena četnými pořady, kterých se zúčastní přední francouzští myslitelé, jen namátkou jmenuji historiky Serge Klarsfelda a Alexandru-Laignel Lavastinovou; ukázky z Fondanova díla čte známý herec Daniel Mesguich. Je velká škoda, že *Slovník francouz-*

*sky pišících spisovatelů*, který vyšel před osmi lety v *Libri*, na Fondana nějak zapomněl.

Záříjové vydání měsíčníku *Le Monde diplomatique* pak upozornilo na knihu *Historie propagandy ve světové kinematografii*, jejímž autorem je Jean-Pierre Bertin-Maghit, historik zaměřující se na filmovou tvorbu v době okupace; ve svém díle uvedl i třicet zahraničních příspěvků; kapitoly zabývající se první světovou válkou, meziválečným obdobím, okupací, ale i studenou válkou, dekolonizací a maoistickou Čínou. Autor mimo jiné konstatuje, že demokracie podléhá propagandě podobně jako autoritářské režimy, kinematografii zneužívá obdobně; reklamou financované seriály, fragmentarost, žádná kreativita, jen kombinace; podívaná nadevše. *Historie propagandy ve světové kinematografii* je obsáhlá publikace (815 stran), doplněná DVD s historickými dokumenty natočenými v letech 1898–1960.

A pokud jsem na počátku připomněla *Nedokončený román* Louise Aragona, tak i proto, že deník *L'Humanité* v polovině června přinesl zprávu o tom, že několik desítek francouzských intelektuálů podepsalo petici, která požaduje, aby mu Paříž po sedmadvaceti letech od smrti slavného básníka vzdala čest a pojmenovala jednu z hlavních ulic, tříd, bulvárů jeho jménem. Mezi signatáři je politik Jack Lang, univerzitní profesor Jean-Pierre Kahane, režisérka Agnès Vardová, nejznámější francouzský nakladatel Antoine Gallimard a také český filmový a literární kritik Antonín J. Liehm, kterého čtenáři *Tvaru* dobře znají, neboť v 90. letech v něm poměrně často publikoval.



# jako by se hráči hromdopolic smrskli

## ČTYŘLÍSTEK LJUBY ŠTÍPLOVÉ

**Scenáristka a spisovatelka Ljuba Štípková (nar. 30. 4. 1930), která letos 24. září podlehla následkům střetu s automobilem, měla ráda pohádky. Psala je. Tíhla také k vědecké fantastice a nešlo jinak, než jak pohádky, tak i onu fantastiku injektovat do populární knižnice Čtyřlístek, jejímž se stala mezi roky 1970 a 1990 synonymem.**



Jak se dáma plná invence dostala do pozadí dnešní velkovýroby? Jasně je přinejmenším jedno. Byl to gentleman Jaroslav Němeček (nar. 1945), kdo před čtyřiceti roky v sobě odhalil, že se jako kreslíř sice uživí, avšak co komiksový scénárista kolabuje. Koncem roku 1969 měl na stole před sebou šest vydaných Čtyřlístků, které kompletně vymyslel se svou manželkou. Co však dál? Začal shánět spoluautora, a tak přizval Ljubu Štípkovou – a nikdy se jí už nezbavil.

Ani nechtěl. Štípková ovšem podepsala *Dva tisíce slov* a pod prvních jedenáct svých Čtyřlístků (1970–1972) se tím pádem podepsat nemohla. Zůstala v utajení, přesto ale dnes víme, že úvodní její prací bylo *Velké dobrodružství Čtyřlístku*, které by na obálce neslo sedmičku, kdyby se ovšem Čtyřlístky tenkrát číslovaly. Číslovat se začalo ale až třináctkou, a pozdější „královna“ Čtyřlístku postupně zplodila čtvrt tisícovky příběhů s vynálezem Myšpulínem, jedlíkem Bobíkem, strašpytlem Pinďou a vlastním alter egem Fifinkou.

Po *Velkém dobrodružství* následoval roku 1970 např. let *Ke třem planetám* (desátý Čtyřlístek) a autorka prodělala s hrdiny i *Prázdňiny na sněhu* (dvanácté pokračování). Třetím ročníkem se stala v podstatě výhradní tvůrkyní scénářů této dodnes neukončené ságy, i když od čísla 13 do čísla 21 ještě pod manželovým jménem (Miloš Štípl); v nepřetržité, dvacet let produkované sérii nenaapsala pouze čísla 15 (*Ztraceni v podzemí*), 22 (*Poklad starého opata*) a 24 a 25 (*Veselo je na pouti* a *Za tygří kůží*). Jinak vše. Patnáctku vytvořil zřejmě jako jedinou její manžel, dvaadvacítka (opět) Němeček a zbylé dva sešity Pavel Šrut, jenž to ale mohl učinit také jen pod půjčeným jménem (Petr Karmín). První číslo, které Štípková po dlouhých dvaceti letech „konečně“ nenaapsala, je až 180: *Dort v trezoru* (č. 2/1991) od Libuše Koutné a (letos bohužel rovněž zesnulého) Josefa

Lamky. Dál už to jelo a štafetu si podává bezpočet dalších autorů, fakta však nyní odstrčme a ptejme se: Stojí Čtyřlístek za to množství slov, která o něm už byla pronesena? Odpovím ihned: Čtyřlístek Štípkové určitě ano.

...

„Společnost za obrodu Čtyřlístku,“ píše se na internetových stránkách [www.szaoc.cz](http://www.szaoc.cz), „vznikla v polovině osmdesátých let minulého století jako recesistická organizace dvou studentů gymnázia s cílem pozvednout upadající úroveň dětského časopisu. Časopis se nám zatím reformovat nepodařilo (i když tohoto úkolu se v žádném případě nevzdáváme), nicméně jak jsme dospívali a rozšiřovaly se naše zájmy, rozšiřovala okruh svých zájmů i Společnost.“

Společnost založili Vít Janota a Karel Kuna (oba nar. 1970). Udělali dobře. Nikoli pouze podle nich jsou totiž nejstarší čísla knižnice výjimečná a dodnes visí kdesi v bájném mimoprostoru a nad našimi hlavami. Pravda, jednou z příčin toho stavu bylo i ubohé vakuum ve sféře komiksu, jež po roce 1970 v Československu nastalo, přesto hlavně na počátku nešlo zase o tak totální vakuum a těm nejstarším Čtyřlístkům jednoduše nelze upřít ani konkurenceschopnost, ani pihi geniality. Zlatá éra dle mého končí až (či už) *Tajemstvím věčného vejce* (1974, č. 34) a teprve (či už) následující *Záhada bílého koně* lze považovat za sešit s vyloženě slabým příběhem. Nicméně i poté se ještě mnohokrát silné příběhy nořily z hlubin stánků Poštovní novinové služby.

Dnes je Čtyřlístek ovšem brakem bezesporu. Také zlatá éra měla jistě své limity, ale starší čísla jsou nebe vedle současna. Navíc nenajdeme v nich jakoukoli

úlitbu naivitě „malého čtenáře“. Přesto může dospělý nad mnohými historkami ohnout nos. Mohl tak učinit už tenkrát. Ale dítě? Na dítě působily ohromným dojmem a osobně jsem např. *Dámu s krokodýlem* (č. 13; titul je i názvem ztraceného obrazu malíře Van Rýče) vstřelil coby esenci dobrodružna nalézajícího se uprostřed (tehdejší) šedi. Text v bílých bublinách se vetřel pod kůži šestiletého snadno. Po *Krokodýlovi* následovala vzorová parodie na western *Ocelový oř*, pak přišlo sci-fi *Ukradený vynález* a *ANANAS* je nepochybně esencí českého příběhu s robotem, který se sice vzbouřil, ale dobrácky. A *Červený pradědeček* a *Ďábelská jízda* – najdete dnes stejně kvalitní grotesku?

Ljuba Štípková bohužel nedokázala udržet úroveň, kterou sama sobě ve zlaté éře sponzátně stanovila. Jak by ji pak ale mohli udržet pokračovatelé po roce 1991? Jistě, třeba takový Petr Chvojka se nad nížinu umí pozdvihnout i nyní, bavíme se nicméně už o čemsi úplně jiném – o továrně na Čtyřlístek. Intence jsou dnes naplňovány, nikoli překonávány. Můžete sice namítnout, že jsem podjatý, protože vnímám počátek let sedmdesátých očima dítěte, oponuji však: Dnešním inteligentním děckem projede např. zmíněný *Ocelový oř* bez ztráty kytičky, zatímco nad současným Čtyřlístkem se to samé robě skloní a – hledí do výrobní haly. A to hovořím o literárních scénářích, kdybych totiž zabrousil k výtvarnému pojetí...

(Nu, pana Němečka tímto pozdravuji, protože o jeho talentu nepochybuji.) Po narození byl Čtyřlístek pár roků „Van Rýčovým“ uměleckým dílem vznikajícím z vnitřní potřeby obou autorů. Ale pak...

...

Konkurenci Čtyřlístku představovalo v české kotlině 70. letech pár obrázkových seriálů ze čtrnáctideníku *Ohníček* – v popředí s *Mořskými vlky* Vojtěcha Steklače. Existoval i poměrně rozsáhlý komiks pro věkově totožné příjemce – Švandlíkovi a Nepraktovi *Sek a Zula*. Když si ale tohle veledilo (bez ironie) odmyslím, nezbuďte mi než porovnat Čtyřlístek s dávnými, předválečnými ještě *Puntovými příhodami*. Podobnost je markantní, i když, pravda, *Punta* nebyl ryším komiksem. V obou případech ale lze hovořit o soběstačných světech, které vznikly z veliké chuti a které se zvolna změnil v průmysl. Původně však opravdu šlo o oblast svobody, fantazie (ve Čtyřlístku navíc i trochu vědecké), neraněného dětství, inspirujících impulzů, invence a kouzla rodiny – šlo zkrátka o oblast, která podněcovala k přátelství a lásce.

Proto chraňme čtyřlístkovskou i tu puntovskou památku. Jak že to napsala Ljuba Štípková ve *Zlaté hokejce*? *Jako by se hráči Hromdopolic smrskli a zatím hráči Třeskoprsk dávají góóóó!*

Ivo Fencel



Gustav Sues napsal pro knihu *Märchen und Sagen für Jung und Alt* pohádku *Das schoene Concert* (Krásný koncert); doprovodil ji vlastní ilustrací. Sues byl pohádkářem a ilustrátorem a byl známý především vyobrazeními zvířátek, zejména kuřátek a dalších ptáků.

## INZERCE

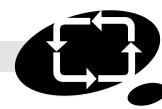
€

ČASOPIS S TRADICÍ SAHAJÍCÍ DO PRVNÍ REPUBLIKY  
OD POLOVINY OSMDESÁTÝCH LET NEPŘERUŠENÁ KONTINUITA  
VÍCE NEŽ DESET LET VÁM PRAVIDELNĚ NABÍZÍME:

HOST  
HOST  
HOST

ukázky poezie a prózy z dosud nevydaných děl  
eseje o literatuře a kultuře  
rozhovory se spisovateli  
obsáhlý recenzi a kritický blok věnovaný novým knihám  
obsáhlou přílohu světová literatura  
tematické a literárněhistorické bloky  
zprávy a reflexe aktuálních literárních událostí  
články o fungování nakladatelství a knižním trhu  
rubriku pro začínající autory  
profily českých fotografů

www.hostbrno.cz



# autor quijota ivan matoušek /17

**I.** Vévodkyně vyslala panoše se Sanchovým dopisem a balíkem šatstva, s dopisem, který napsala sama, a s dlouhou šňůrou vzácných korálů k Tereze Panzové. Její dcera zrovna prala s ženami v potoce před vesnicí prádlo, a když se panoš ptal na cestu, samahok matce dovedla. Ta vyšla před chalupu a divila se, že ji nazývá doňou Terezou, manželkou vladaře ostrova Barataria. Pravila, že je chudá selka, dcera nádeníka a žena potulného zbrojnoše. Byla ohromena, stejně jako Sančička, šňůrou korálů i obsahem obou dopisů, jakmile jim je panoš přečetl. (Tereza řekla, že ač umí příst, číst neumí. Panoš řekl, že sice neumí příst, ale číst umí. Obsah Sanchova dopisu viz **XXXVI./2**). Vévodkyně v dopise chválí Sanchův vladařský um a prosí milou Terezu o dva tucty jedlých kaštanů. Tereza je tak nadšená dobrotou a skromností vévodkyně, že by s ní chtěla i do hrobu. S dcerou se dohadují, jak se o korále podělí. Sančička má radost i z loveckých šatů. Když dopisy a korále Tereza ukáže faráři a Sansonu Carrascovi, nevědí, co si o tom mají myslet. Od panoše se jim žádného vysvětlení k Sanchově vladaření nedostane, ačkoliv namítají, že všechny ostovy ve Středozemním moři náležejí králi. Ke kaštanům pouze poznamená, že aragonské urozené dámy nejsou tak povýšené jako kastilské. (Někdy si vévodkyně pošle i k sousedce pro hřeben.) Sančička touží vidět tátu v dlouhých kalhotách, Tereza si zase přeje spodničku z Madridu nebo Toleda. Farář pozve panoše před zpáteční cestou k sobě na jídlo, aby se ho mohl vyptat na Quijota. Bakalář se nabídl Tereze s napsáním odpovědi manželovi a vévodkyni, ale ta ho má za vtipálka, a raději nadiktovala dopisy kostelníkovi.

**LI.** Zbytek noci po obchůzce strávil vrchní číšník v myšlenkách na Diegovu dceru

a správce sepisováním zprávy panstvu. Ráno doktor Škrobeneč dopřál Sanchovi trochu zavařeniny a čtyři doušky studené vody, což by s chutí vyměnil za kus chleba a hrozen vína. Potom měl rozhodnout, co si počít s člověkem, který prohlásil, že přichází zemřít na šibenici, je-li smrt oběšením trestem za lhaní. Sancho přiznal, že je spíš tupý než bystrý, nicméně chtějí-li soudcové přesto znát jeho názor, ať tedy onoho člověka propustí, protože při pochybnostech má být dána přednost milosrdenství. Správce uznal, že lepší rozsudek by nevymyslel ani Lykurg, který dal zákony Spartanům. Sancho pojedl v rozporu se Škrobencovými pravidly a aforismy, načež vstoupil posel s dopisem od Quijota, adresovaným vladaři ostrova Barataria. Tajemník posoudil, že dopis, jenž by si zasloužil vytištění zlatým písmem, může přečíst veřejně. Quijote v něm jako přítel chválí milého Sancha za jeho rozumné vladaření, udílí mu další rady, informuje ho o kurýrovi se zásilkou, kterého poslala vévodkyně k jeho ženě, o dobrodružství s kočkami, a ptá se, zjistil-li něco nového o vztahu správce k Trojaldové. Sancho nadiktoval tajemníkovi odpověď, v níž líčí, že si pro samé vladaření nemá čas ostříhat nehty, že díky doktoru Škrobenci, který tvrdí, že nemocem předchází, ale ve skutečnosti je zřejmě placen, aby zabíjel vladaře, má teď větší hlad než při toulání pustinami, přestože šel vladařit, aby se mohl v teple najíst a odpočívat na polštářích z peří. Rovněž se zmínil o dceři a synovi Diega de la Llany. Ptá se Quijota, zda nepotřebuje kvalitní stříkačky na klystýr, které se na ostrově vyrábějí. Závěrem se svěřuje, že ho vladaření zmáhá a že touží vědět, co je se ženou a dětmi. Večer ještě Sancho Panza vladař vydal několik nařízení, z nichž za zmínku stojí, že slepci nesmějí zpívat o zázracích a že starosta chudých a nemocných bude dbát, aby se živoření a churavění

nepředstíralo. Zkrátka zařídil věci tak dobré, že dodnes v onom městě trvají a jsou nazývány Zákony velkého vladaře Sancha Panzy.

**LII.** Cide Hamete vypravuje, jak se Quijote, když se mu kočičí škrábance zahojily, rozhodl požádat hostitele o dovolení odjet na turnaj do Zaragoza, jelikož jeho doba se blížila. Tu však k vévodské tabuli přistoupila paní Rodríguezová a slečna Rodríguezová, obě ve smutku. Nařikající dueña prosila Quijota, aby se ještě před odjezdem ujal její podvedené dcery. Všichni byli ohromeni, neboť ač měli dueňu za přihlouplou, nepomysleli, že by se mohla zbláznit. Quijote požádal pana vévodu, aby mu dovolil vyhledat nesvédomitého mladíka a v souboji, přestože se nejedná o šlechtice, ho zabít, odmítne-li si dueninu důvěřivou dceru, která byla pannou a už není, vzít za manželku. Vévoda prohlásil, že sám onoho svého poddaného vyzve, aby se s Quijotem bil. Dobu klání stanovil za šest dní. Dále nařídil, aby se do té doby s paní Rodríguezovou a její nehodnou dcerou jednalo ne jako s komornými, nýbrž sloužilo se jim jako dobrodružným dámám hledajícím spravedlnost. Aby byla zábavnost u tabule dovršena, vstoupil panoš s jedlými kaštanými a listy od Terezy Panzové. Vévodkyně Tereza píše: Celá vesnice má radost, že je ten můj vladařem, ale nikdo (zejména farář, holič a bakalář) tomu nevěří, a nebyt korálů a šatů, ani já bych tomu nevěřila. Všichni považují Sancha za hlupáka, který v životě vládl jen stádu koz. Ale nyní jsem se rozhodla si polepsit a jít se ke dvoru roztáhnout do kočáru. Sousedky mi říkají, že budu-li nádherně oblečená, Sancho se stane více známý díky mně než já díky jemu. Aby se Quijote společnosti zavděčil, sám pro pobavení otevřel ještě dopis Terezy manželovi, v němž stálo: Málem jsem se, předrahy Sancho, zbláznila radostí a Sančička byla celá

mokrá, ani nevěděla jak. Kdo by pomyslel, že se pasák koz stane vládcem ostrova? Sanson ti chce vladařství vyhnat z hlavy, ale ty to jednou dotáhneš třeba ještě na nájemce nebo na výběrčího daní. Zde ve vsi Berruecová vdala dceru za nějakého mazala. Syn Petra de Lobo přijal první svěcení, aby si nemusel vzít Minguillu, která je s ním pryč v jiném stavu. Letos není oliv ani octa. Četa vojáků si odvedla tři děvčata, ale třeba se vrátí a někdo si je vezme. Studna na návisi vyschla a do šibenice uhodilo. A nakonec přibyl posel od Sancha s psaním Quijotovi, které se rovněž přečetlo.

**LIII.** Mýlí se, kdo věří, že věci v tomto životě potvrzují beze změny. Spíš se zdá, že se vše točí v kruhu. Jenom lidský život čeká obnova až v životě posmrtném, jenž nemá mezi. Toto pochopil i mohamedánský filozof Cide Hamete. Zde to připomíná v souvislosti s koncem Sanchova vladaření. Sedmé noci muži s meči a pochodněmi vykřikovali, že na ostrov vnikli nepřátelé. Přemluvili vladaře, že musí do zbraně, takže na sebe nechal pověsit dvě pavězy a opřel se o kopí, aby se udržel na nohou. Jakmile upadl, běhali přes něho, do pavěz bušili a dávali si válečné povely. Pak uslyšel, že jsou nepřátelé přemoženi a že se má radovat z vítězství. Truchlivým hlasem tedy poručil, ať ho zvednou, a omdlel. Šprýmaře to vylekalo. Probral se až za svítání. Mlčky se oblékl a odešel do stáje ke svému oslu, aby ho již nikdy neopustil. Osedlal jej, s námahou a bolestí na něj nasedl, načež správci, tajemníku, vrchnímu číšníkovi a doktorovi řekl: Uvolněte cestu, milí pánové, a nechte mě vyhledat starou svobodu, ať mě probudí z nynější smrti. Když na něm chtěli, aby jim těch deset dní vladaření vyúčtoval, ohradil se, že si počínal jako anděl a odchází docela nahý.

(pokračování příště)

## OBRAZKY Z PŘÍTMÍ ZÁMECKÝCH KNIHOVEN

Šlechta se vyvinula jako mezinárodní, celoevropská společenská elita přísně dodržující sňatkovou politiku, to však s sebou neslo i požadavek přivést na svět potomky; a protože všechny děti bez rozdílu sociálního stavu milují pohádky, nacházíme v zámeckých knihovnách i dětskou literaturu plnou poetického vidění světa. Knihy pohádek často bývají psány v různých jazycích, aby si děti od útlého věku osvoily schopnost hovořit jazyky užívanými ve šlechtické spo-

lečnosti. Například v knihovně na zámku v Bečově nad Teplou, který patřil vévodům z Beaufort-Spontinu, nalezneme knihu pohádek *Märchen und Sagen für Jung und Alt*, vydanou v roce 1856 v Düsseldorfu a vyzdobenou řadou působivých tónovaných litografií.

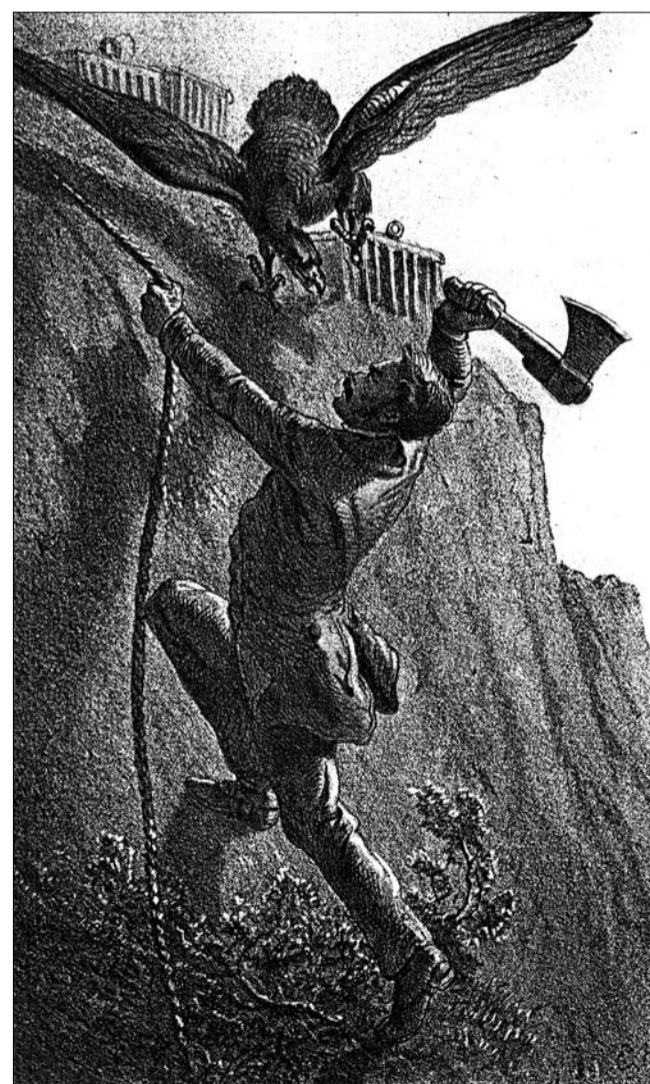
la



Pohádku Fr. Lebrechta *Des Teufels Gevatter* (Čertův kmoťr) ilustroval O. Fikentscher. Později se stal jedním z malířů, kteří svojí tvorbou oslavili vítězství Prusů nad Francií v roce 1870.



Pohádku *Der Alpmutz* napsal folklorista Ludwig Bechstein a ilustroval ji Emil Huenten. *Alpmutz* je v alpských pohádkách bytostí, která se v létě náhle zjevuje na horských loukách a varuje horaly před blížící se bouří.



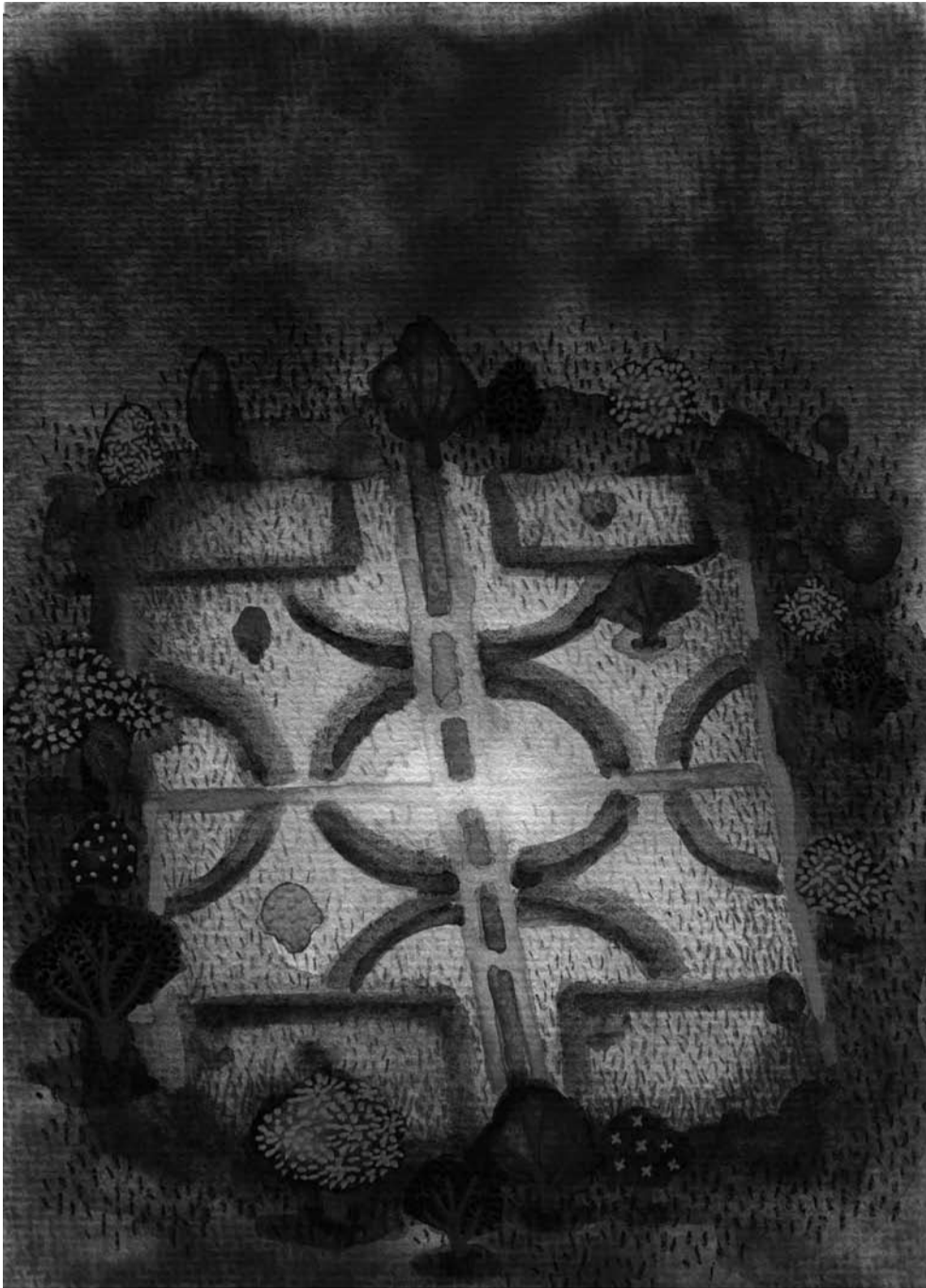
Také pohádku W. Herchenbacha *Die Goldamsel* (Žluva) ilustroval Emil Huenten, který podobně jako Fikentscher proslul jako malíř válečných scén z prusko-rakouské a prusko-francouzské války.







## radim bártů



Markéta Laštuvková, ilustrace knihy Petra Kukala *Tajemství panské zahrady* (Karmelitánské nakladatelství, 2008)

•••

chodí pak ven jako do hry  
velice násilné hry

vstříc setkání se slepými zuby na vlastním  
dně  
se zvráceností a temnotou

omlátit se o stěny skleněné koule  
s níž si sám zatřepal

•••

mikrospánek  
přetopené kupé  
řinčení ocelových vložek

mrazivým vzduchem  
se pomalu prolíjí  
velrybí zpěvy sirén  
vytahané jak vodka

jedeš a nevíš kam  
přibližně vyskytnut  
ničman

•••

slunce se kutálí po úbočí hory  
z lesa na jejím úpatí  
šíří se ticho a chlad

oděn v listí  
leč neslyšně jde stopař  
pryč od tvých vylopujících nalezišť

jeho jméno zatím neznáš  
rozdělej mi oheň!

přicházím k hluboké studni  
a vyvolávám do ostrážitých lesů  
svou proklamaci

samoten z hvězd

•••

koncová světla svobody  
sleduješ lhostejně přežrán  
udiven zvukem svého jména;  
ne už rozradostněn  
ještě ne polekán

čepele nožů tvých  
rezavějí  
měkkými prsty měkké jídlo vkládáš  
do bezzubých úst mlčícího  
do bezedných úst sloužícího

nejsi už schopen podrobit obraz  
zkoušce deformací?  
je totem završen  
svými vyléčenými škleby?

jsou spící obři opravdu zvědaví na tvé ano?  
budou tě o ně muset žádat?  
nevypadne snad nakonec znovu samo  
jakmile do tebe vhodí minci?

•••

s námahou znovu roztopíš v domě  
ale ocení to jen můry

postojíš pod schodištěm k pokoji jiného  
světla a minulého času  
v němž se doufá utopit  
v němž by nejraději trvala se vším ostatním  
v jednom hlasitém okamžiku ztraceného  
štěstí

•••

muž stál na útesu  
a neviděl za sebou nic  
odlétal nocí a tepalo v něm prázdné

opanuť teď ty tuto temnotu!  
vyjdi ze vrat a nech za sebou hrdě svítit  
chlub se svou smrtelnou siluetou!

•••

všichni ti usmrkanci zmizeli.  
hodovní síň je prázdná  
mozek poničen  
horšího probuzení nelze se člověku stát.  
vrzající rozmlácenou mordou přihlížím  
ohybnému podzimu

který už zvítězil  
aby zabíjel navždy.  
co skytne budoucnost bohatci  
bez silných synů?  
dráždidla proti reminiscencím  
krutá smíření  
okázale bílé hadry.  
vydat se po šípkách křídou cestou svatosti  
nebo hledat na starých místech  
dokola  
znovu.

čekat na zázrak  
na jasné slovo  
na vysněnou poslední bitvu.

•••

když padají samé šestky  
zamiř ze scény ke kůlu  
na pomezí  
a ptej se  
co ti hrozí

vydrž v noci bez ohně  
jaks to kdysi uměl  
čekej a těš se  
na střetnutí

•••

jako staří alchymisté  
slova dovnitř slova ven  
dovnitř ven a dovnitř  
desetkrát stokrát tisíckrát  
dokud

proboha přestaň  
spal to všechno  
stezku k studni vyznačil svatej muž  
ale my se mu vysmějeme

zazní to  
jako když les vydá člověku luk  
proti svým vlastním drápům

•••

vody plynou dál  
loď tečkou  
tvář vzpomínkou  
šeptanou mučením

šepotem větru do uší studená slova písně  
láska je krátká  
dlouhý je boj  
a zvyk je obléhání  
bez hladovění

lopatou led  
ulamuj dál

## LITERÁRNÍ ŽIVOT



foto Jan Pražan

Mirek Kovářik (vlevo) a Jiří Staněk v pražské Literární kavárně Řetězová

Ve středu 30. 9. 2009 se slavnostně vyprovázela do světa *Pornoflie*, výbor z básnické tvorby Jiřího Staňky, letos vydaný nakladatelstvím *Druhé město* (Tvar sbírku recenzoval v č. 15/2009). Staněk začal publikovat v druhé polovině 70. let v „jevištním literárním časopise“ *Zelené peří* Mirka Kovářika, a tak nepřekvapilo, že právě Kovářik přečetl – společně s autorem a za pomoci recitátora Radka Bláhy – několik básní. Majitel *Druhé město* Martin Reiner pohovořil o svém vztahu ke Staňkově poezii (ostatně Reiner to byl, kdo výbor sestavil) a vyjádřil přesvědčení, že *Pornoflie* splatil literární dluh, který k básníkovi pocítoval. **uoaa**



•••

dům vybydlen  
o toho jednoho –  
říkal bych mu já  
kdyby na tom sešlo

ten jeden padá do studny  
klečí pod břitem  
brzdí v autě –

v žilách mu ječí meteory

zabíjel by  
ale sliní si prst

ustálení obrazu  
a pod hadříkem nicota  
stezka končí –  
banální dennodenní panika



foto archiv Tvaru

Radim Bártů se narodil v roce 1976 v Jindřichově Hradci, kde odmaturoval na gymnáziu. Žije v Horním Miletíně a pracuje v Českém rozhlase v Českých Budějovicích. Publikoval v časopisech *Tvar* a *Host*, vydal básnickou sbírku *Dvěře k míjení* (2005).

•••

ctností pravého výletníka  
je být v pravý čas na pravém místě

nicotáři  
hluboko ze mě se usmívej  
ať se torza nočních melodií  
do jediné písne slijí

učiň mne naslouchajícím  
který nevnímá hluk  
učiň mne sedícím  
který létá

•••

krev  
stále nová a nová  
nezvaný mládí  
který se rve slepou silou  
proti vši zkušenosti  
proti vzývaný moudrosti

dobrá  
měl by bejt klid  
večer úsměvů a smíření  
už bych na to měl bejt připravenej  
vždyť večere postrádá poslední amen

o co jde?  
proč musím odejít?

měl bych zazpívat lehce  
nad někým mrtvým?  
měl bych jen s jasným smíchem  
prodloužit papírověj řetěz  
a vysmívat se ohni?

•••

ty blázne  
tudy už se nechodí k děvkám  
ty naivo  
tady už nemůžeš lovit po kapsách jointy  
ty idiote  
nemyslíš že bys měl dospět, hm?  
hej, kámo  
co se tu potácíš?  
hej hej hej  
život tě semlel

mezi saky zůstává šílenství skryto  
věcem se nesmějí dávat jména  
a jediným nepřítelem je paměť

grál  
nabyl tvaru

a nesmí se o něm mluvit

•••

je z únavy roundo  
a pod roundem nůž. krystalky šarlatu. hrozba.  
slunce se zeptej, zda polibkem hořel jsi.  
blátivá stezka – snad anděl umete křídly ji  
chorými?

krajinou divů a zradami zad  
zas v křeči kroucený nalézán tmou.  
neni to od zahrad ani půl míle....  
minulost sápe se očima mrtvými  
jeskyní dechu až po samý hrob.  
krajina divů, krajina s krystalem  
předjitřní hvězda má stříbrný plát.  
cherube! satánku! ohnivý diadém  
starému děcku!

na prahu výbuchu sluncí. teď.

•••

tvá ležící přání  
figury v oknech – dusivá,  
drásající Pojď

žena v županu a vztyčená kobra  
v tom bytě je vše důvěrně známé –  
předměty, vůně, přítmi – jen  
zvláště přeházené  
jako by do dětského pokoje vlétl prastarý  
duch

a vybudoval z něj svatyni

– co k vám teď asi cítím?  
– chcete se zalykat mým ptákem

možná jsi vstoupil omylem? tady ti  
nedají limonádu  
chlapeče

krouživá krutovládne bledne  
voní po čajových lístcích a hovoří jedine  
o minulosti

strnulý rybí ocas – pomník pohybům

i tyto okamžiky budou vytesány, povídá, a  
tento vesmír tlačí na nebe a modlitba není  
zákop

•••

ty sebezáchovné  
lesní okruhy:  
ohnut se ploužíš  
s duší plnou rozmetaných kuželek  
a heroismus je tvůj denní chleba

chůze  
jako křovinořez myslí  
na lacinej benzín

cítit zas jarní deštík

zesílen uvnitř  
o další letokruh  
koutkem úsměvu  
upouštět dupot  
vnitřního tanečníka

## VÝLOV

Bylo, nebylo. Před dávnými lety žil Vašík a ten se jednoho dne rozhodl, že půjde ven. Aniž by se dovolil tatínka nebo maminky, odešel na jedno velké náměstí jednoho velkého města a tam se procházel. Vtom k němu přiskočili dva čerti: „Hudry hudry, Vašíku, ty ses nikoho nedovolil, a přeče se procházíš po našem velkém náměstí našeho velkého města.“ A frrr, už nesou Vašíka ke strašné Ježibabě. No samosebou, že se hned začala vyptávat, pročpak Vašík na velké náměstí přišel, co tam dělal, pročpak se nikoho nedovolil a tak všelijak. Ptala se Vašíka, ptala se čertů, zavolala si i Vašíkovy kamarády a ptala se a ptala, až z toho byli všichni celí tumpachoví a nejvíc Ježibaba. Tak toho radši nechala a zavřela Vašíka do komory, že si ho vykrmí a pak sní. Ale nebojte se, milé děti, všechno dobře dopadlo. Vašík z komory šťastně utekl, vzal si za ženu krásnou princeznu a stal se z něho král toho velkého města. Konec pohádky. A ještě něco: pamatujte si, že ve skutečnosti je tomu přesně naopak, takže chraň vás ruka páně, haranti, abyste mi zas někde lítalí po všech čertech.

**Podněcování a trest** s podtitulem **Téměř další hra Václava Havla** (vydala Knihovna Václava Havla v edici *Sešity*, sv. 02/09) je přepis magnetofonového záznamu, který byl tajně pořízen při hlavním líčení konaném u Obvodního soudu pro Prahu 3 dne 21. února 1989. Text, jak píše Dáša Havlová-Ilkovičová v *Dovětku* z května 2009, „ležel téměř dvacet let v krabici, kde byl připraven

*k samizdatovému vydání“*, k němuž ale nedošlo „vlivem překotných událostí konce roku 1989“.

„Divadelní hra“ *Podněcování a trest* je postavena na tom, že jedna z postav (Havel) je souzena a posléze odsouzena za to, že se procházela po náměstí, resp. že v rozhlase vyzývala neznámého mladíka, aby nespáchal sebevraždu, přičemž o mladíkovi se dalo předpokládat, že vůbec neexistuje. Jde tedy vskutku o zápletku jak z učebnice absurdního dramatu. Některé dialogy – zvláště mezi soudkyní a příslušníky Bezpečnosti – působí místy velmi svěže, jako by je napsal autor se smyslem pro hodně bizarní humor. Je však otázka, zda by jako divadelní hra obstál celý text. Případný režisér by totiž musel pracovat i s jakousi řízenou nudou, což by si asi málokdo troufl právě dnes, kdy základním imperativem je rozhuľakaná zábava a kdy se i v některých seriózních kritických statích argumentuje nudou coby apriorně negativní hodnotou díla. Za připomenutí v této souvislosti stojí, že Duškovo divadlo Vizita, čerpající mj. také z tradice absurdního dramatu, zhruba v téže době, kdy se udála *Téměř další hra Václava Havla* (tj. v druhé půlce 80. let), nudu velice pěkně tematizovalo – Jaroslav Dušek tomu, tuším, říkal *jalová chvílka*.

Knížka *Podněcování a trest*, edičně velmi pečlivě připravená, je samozřejmě také (a možná především) dokument přispívající drobným dílkem k poznání tehdejšího

vanutí času. Je doplněna několika dobovými fotografiemi a zejména řadou různých písemností, jež se k procesu vztahují – písemným rozsudkem, odvoláními, zdůvodněním odvolání apod. Může tak posloužit například i historikům práva.

*A teď vám, milé děti, povím druhou pohádku. Před dávnými časy žil pastýř Santiago. Jednou spal v polorozpadlém kostele, z něhož vyrůstal fíkovník. A Santiagovi se zdálo, že kdesi u dalekých pyramid je zakopaný poklad. Vite kde jsou pyramidy, děti? Jak jsme byli letos u moře, tak jsme k nim jeli na výlet. Ano, jak se tam Honzíkovi chtělo tolik kakat. No tak ten Santiago se sebral a vydal se k pyramidám za pokladem. Šel a šel a šel. Po cestě potkal několik lidí, někdo byl hodný, někdo zlý a někdo neutrální, a jak to tak bývá, všichni si mleli tu svou. Jeden třeba povídal, že každý by měl prožít svůj Osobní příběh. Tohle se Santiagovi nějak zalíbilo a každou chvíli si opakoval: „Musím prožít svůj Osobní příběh,“ a myslel tím, že musí vykopat poklad. Ale když se konečně k pyramidám dostal, nic nenašel. Naštěstí ho tam jeden zloděj zmlátil a potom mu převyprávěl zase svůj sen. Zlodějovi se zdálo, že poklad je zakopaný v polorozpadlém kostele, z něhož vyrůstá fíkovník. Santiago se tedy vrátil, odkud vyšel, a tumášcertekrumpáč, v tom kostele poklad opravdu našel. Pak si vzal za ženu jednu moc poslušnou Arabku, a jestli neumřel, topí se v penězích dodnes. Konec pohádky. A ještě něco: pamatujte si, že ve skutečnosti*

*je tomu přesně naopak, takže chraň vás ruka páně, haranti, abyste místo učení překopávali naši zahradu.*

Ve většině knihkupectví lze koupit čtvrté vydání z roku 2005 (v nakladatelství Argo vydání třetí – dotisk) **Alchymisty Paula Coelha** (přeložila Pavla Lidmilová). Záložka knížky uvádí a po ní mnozí recenzenti opakují: „*Takřka pohádkové vyprávění (...) vycházející z příběhu o společném snu ze sbírky Tisíc a jedna noc je zároveň výzvou k naplnění vlastního osudu i k poznání posvátnosti světa.*“

Dobrá, i takto je možno charakterizovat tu trochu delší povídku (vytištěnou však tak, aby vypadala jako román). Mne spíše než k úvahám o posvátnosti světa přivedl *Alchymista* k otázkám, zda všeobecná infantilizace postoupila už tak daleko, že text obdařený stylovým bohatstvím slabikáře a myšlenkovou pronikavostí poutové kartárky je schopen vyvolat poměrně masivní odezvu dospělých čtenářů. Co si s touhle řidinou vůbec počít? Čeho se v ní chytit kromě neustálého autorova pomrkávání, jako že jasně – cesta, jasně – život a poklad, ale o prachy vůbec nejde, i když taky trošku jde, i když vlastně nejde? Jaký smysl do ní vložit, aniž má člověk nadšení – slovy filozofa Zdeňka Kratochvíla – *esoterické kozy*? Pro sociologa je *Alchymista* jistě poučná kniha, pro mne to ale bylo čtení dosti zkrusující.

**Lubor Kasal**

## MÍSTY ČTIVÁ, LEČ ROZPORUPLNÁ...

**Pavel Špaček: Jonáš & spol.  
Dauphin, Praha 2009**

Pavel Špaček je autorem útlého souboru povídek *Jonáš & spol.*, vydaného v projektu nakladatelství *Dauphin* s názvem *Družstevní práce*. Je to projekt, který má za cíl publikovat začínající, neetablované autory, a to s podporou ze strany kulturních subjektů a rovněž s finanční spoluúčastí samotných tvůrců.

Avizovaný soubor povídek působí jako celek nesourodě. Tematicky, stylem narace a nakonec i obsahem sdělení. Jednotlivé příběhy nemají prakticky žádného společného jmenovatele, pomineme-li nedostatky v místy nepřehledném odvíjení dílčích zápletek s ne zcela zřejmým vyústěním. A také skutečnost, že většina z nich je ukotvena v Praze, kde se autor narodil a žije zde dodnes. Některým povídkám chybí přesvědčivý dramatický oblouk, který je i na malém prostoru vyprá-

vení zapotřebí. Motivy pak vyznívají prvoplánově, vykalkulovaně. Autor hlavní linie příběhu často zbytečně rozmělnuje v mnoha vedlejších epizodách nebo v naturalisticky popisných pasážích (viz hned první povídka *Jonáš*). Fragmentární styl vyprávění čtenáře místy doslova ruší, stejně jako kumulace banalit narušujících přirozený epický spád. S tím souvisí mnohdy složitě strukturovaný sled událostí bez hlubších významů a konotací (povídky *Vaska*, *Dršťky*, *Drak*).

Tři povídky z tohoto souboru se ale přece jen výše uvedeným nedostatkům částečně vymykají. Autor se vyvaroval dysfunkčně implantovaným atributům moderní prózy, tj. například nelineárně členěnému vyprávění v časově vrstvených sledech. Místo toho se omezil na přímočaré, přehledné a o to víc čtivé komponování nosných zápletek. Dialogy deklarují charakterový profil jednotlivých postav, humor se snoubí s lyrickou perspektivou a místy i s poeticky něžnou vřelostí (povídky *Petán* a *Palác*). Totéž platí o povídce nazvané *Most*, která

celý soubor uzavírá: „Už nebylo co říkat. Oba věděli, že jejich životy už nepůjdou cestou, která se doteď přes všechny pochybnosti zdála jedinou možnou. Kdosi mocně zatřásl akváriem. Kdosi s prstem na spoušti tankového kanónu. Bylo jisté, že zpátky už cesta nevede. Přitiskli se k sobě. Její ústa byla vábivější než lesní lapače hmyzu. Luna jim dala sílu zbavující rozumu každého příslušníka samčí říše. Nebylo to poprvé, kdy na starém vojenském spacáku podlehl prastarému kouzlu plození. Netušili, že to bylo naposled.“ Autor v této poslední, a z mého pohledu i nejzdařilejší povídce odvíjí paralelně dva příběhy, které od sebe dělí čtyřicet let. Ten první je oslavou právě čtyřicátého výročí natáčení amerického filmu o bitvě ve 2. světové válce u mostu přes řeku Rýn v Remagenu. Ten druhý je zase vzpomínkou na okupaci Československa v roce 1968 sovětskými vojsky. Špaček na jedné straně přesvědčivě vylíčil iluzorní představy postav o době, kterou samy nezažily nebo byly příliš malé, aby ji mohly jakkoliv chápat, na straně druhé věrně zachytil

na malém prostoru náladu doby okupace a obyčejných lidí, kteří bezprostředně čelili úzkosti a strachu z toho, co s nimi bude dál: „Chápeš, co se dneska stalo? Všechno je jinak. Nic už nebude jako dřív! Viděl jsem to v Praze. (...) ode dneška jsme oba okupovaný ruskejma tankama a kulometama a brzo možná budou některý z nás téma tankama zastřelený.“

Je třeba říci, že podobně přesvědčivý dokázal být Špaček v některých pasážích i těch méně zdařilých povídek. Například dialogy jsou předností téměř každé z nich. Stejně jako minimalistické lyrické sekvence v přímé konfrontaci s místy syrově fabulovanou realitou. Objektivně ale povídkám chybí významově hlubší sdělení, napětí, které čtenáře k povídce připoutá, dokud ji nepřechte do konce. U většiny příběhů postrádám také dynamicky rytmizovaný epický spád s překvapivým rozuzlením. Na závěr dodejme, že většina povídek postupně vyšla v občasníku *Reví Mitink*, s jehož existencí je tvorba Pavla Špačka spojená.

**Jan Jurek**

## VĚRA SLÁDKOVÁ NOVÝMA OČIMA

**Kateřina Tučková: Věra Sládková: Prozaické dílo  
Vltavín, Praha 2009**

Dílo prozaičky Věry Sládkové (1927–2006) bylo doposud literárními historiky spíše opomíjeno a veškerá jeho kritická reflexe se omezuje na nemnoho časopisecky publikovaných recenzí, případně obecně zaměřených statí, v nichž se Sládková objevuje jen jako jedna z položek celkového výčtu. Souhrnná monografie o této pozoruhodné autorce chyběla; tento dluh se nyní pokouší splatit svou prací mladá badatelka Kateřina Tučková, která mimo dalších aktivit, zejména v oblasti kunsthistorie, sama působí jako beletristka.

Nejčastěji je jméno Sládkové kladeno do souvislosti s tzv. druhou vlnou poválečné prózy. Do ní se autorka zařadila již v 50. letech prvními časopisecky publikovanými povídkami a následně knižním debutem *Kráska s cejchem* (1961), za vrcholný počín v tomto směru je pak považována trilogie *Poslední vlak z Frývaldova* (1974), *Pluky zla* (1975) a *Dítě svoboděnky* (1982 souhrnně s předchozími tituly pod názvem *Malý muž a velká žena*). Také Tučková věnuje této trilogii stěžejní část své práce, zdůrazňuje však přitom, že válečná tematika prostupuje celým dílem Věry Sládkové, ovšem v invenčních variacích, tedy aniž by nabyla podobu neměnného klišé. Jako doklad tohoto tvrzení Tučková podrobuje důkladné analýze i veškeré ostatní, dnes mnohdy pozapomenuté tituly (povídkový soubor *Otázky kočky* z roku 1967 či novelu *Klec* z roku 1969). Přistupuje také ke komparaci různých verzí tam, kde se např. liší časopisecké a knižní vydání povídky, a poukazuje na další intertextové návaznosti, díky nimž tvoří prozaická linie autorčiny tvorby kompaktní celek.

V souladu s postmoderními tendencemi Tučková nesoustřeďuje pozornost úzce na dílo Sládkové, nýbrž každý z titulů vždy nejprve posuzuje ze širších žánrových, tematických a dalších hledisek. U jmenované trilogie *Malý muž a velká žena* (jejíž jednotlivé tituly mj. spojuje autobiografická postava Věry) tak například poukazuje na souvislost s dětskou prózou (přesněji prózou s dětským vypravěčem) a překvapivě i s dívčím románem, sleduje domácí i světovou tradici dětských/dívčích hrdinek a zamýšlí se nad potenciálními inspiračními zdroji počínaje *Babičkou* Boženy Němcové přes *Robinsonku* Marie Majerové až k prózám Heleny Šmahelové. Jinde (u próz vydaných na konci 60. let) dále identifikuje prvky magického realismu, expresionismu a surrealismu, především však existencialismu, který k nám v té době

poměrně intenzivně pronikal v dílech Jeana Paula Sartra a Alberta Camuse. Akcentem na ženské hrdinky a jejich niterný svět se Sládková blíží i feminizujícím proudům v dobové tuzemské próze (Vostrá, Salivarová aj.).

Užitými výrazovými prostředky z ostatního autorčina díla asi nejvýrazněji vybočuje novela *Klec*, která alegoricky reflektuje život v totalitním režimu. Tučková ji hodnotí v návaznosti na odkaz Franze Kafky, bez glorifikujících snah a s maximální objektivitou však přiznává, že *Klec* stejně jako řada dalších obdobně motivovaných próz rezonovala naléhavostí sdělení především v okamžiku vzniku a dnes ji vnímáme spíše jako dokument doby, na nějž nelze plně aplikovat estetická měřítká.

Uvedení próz Věry Sládkové do kontextu tematicky či stylově příbuzné produkce je bezpochyby žádoucí, místy však působí poněkud povrchně a stálo by za úvahu jej rozvinout. Týká se to zejména paralel mezi dílem Sládkové a Vladimíra Křesáka, které Tučková redukuje na okrajovou zmínku, přestože právě mezi těmito dvěma autory existuje poměrně silné pojítka. Netýká se to jen lokalizace próz do prostředí severomoravského pohraničí, ale také důrazu na existenciální rovinu a pojetí člověka jako oběti dějin. Společné rysy bychom jistě našli i v tom, jakou pozornost oba věnují ženám a dětem, tj. slabším a zranitelnějším jedincům, kteří na válku či násilí doplatí vždy nejvíce.

Není cílem této recenze polemizovat s názory badatelky, ve výčtu titulů kladených do tematické souvislosti s prózami Sládkové se však chci nechtě musím pozastavit nad charakteristikou knihy Jana Procházky *Ať žije republika!*, v níž podle Tučkové „doznívá budovatelský román se svými ideálními hrdiny“. Platilo to snad o raných Procházkových dílech, v případě povídky *Ať žije republika!* však při nejlepší vůli nemůžeme pro takové tvrzení nalézt opodstatnění. Procházka zde narušuje stereotypy ve vnímání konce války a osvobození včetně „superkladných“ hrdinů přinejmenším tolik jako Sládková, ne-li ještě radikálněji. Vzhledem k tomu, že jinde prokazuje Tučková důkladnou obeznámenost s poválečnou i současnou českou literaturou, domnívám se, že vznik diskutabilních úseků tohoto typu zapříčinila spíše neadekvátní volba výrazů nežli nízká fundovanost.


Navzdory uvedeným (spíše dílčím) výhradám je práce Kateřiny Tučkové nejen průkopnickým, ale také obsahově vyváženým počinem. Převládající pozitivní dojem z něj bohužel zbytečně kazí četné stylistické prohršky (především kumulace vztažných vět), chyby v interpunkci a ojediněle i v pravopise. Faktografické nedostatky se objevují vzácně a jejich výskytu bylo možné snadno předejít

důkladnou revizí textu (například spisovatel Karel Michal je zde uváděn jako „Michl“, a to dokonce dvakrát, dá se tedy předpokládat, že nejde o překlep). Podobně by stálo za úvahu eliminovat některá sdělení, která se doslovně opakují a vzbuzují tak dojem, jako by jednotlivé kapitoly práce byly nejprve publikovány izolovaně a výsledná monografie vznikla jejich prostým seřazením bez jakýchkoli dalších úprav.

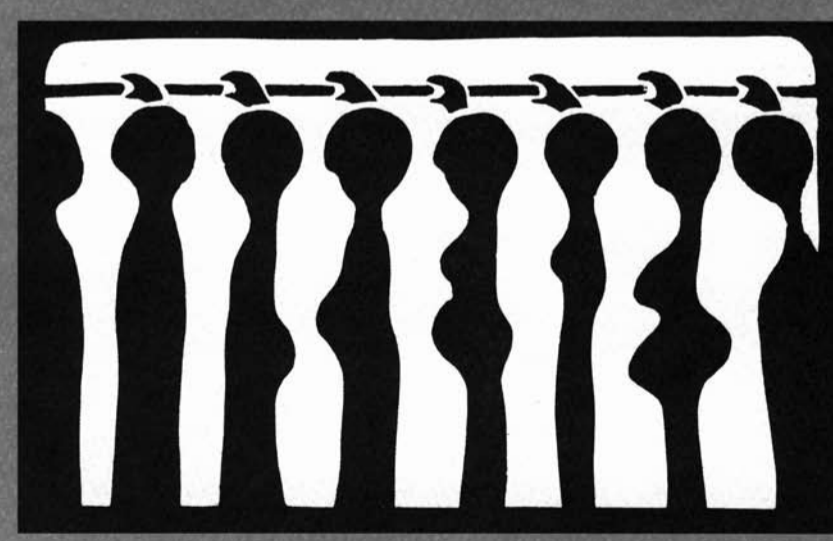
Tučková sama uvádí, že svou monografii, která vznikla na podkladech diplomové práce, si neklade za cíl postihnout dílo Věry Sládkové v úplnosti; chápe ji spíše jako iniciační příspěvek k budoucí diskuzi nad autorčiným odkazem a jeho posláním pro dnešního čtenáře. Nezbyvá tedy než závěrem vyjádřit naději, že ve svém úsilí nezůstane Kateřina Tučková osamocena.

**Zuzana Zemanová**

## INZERCE



**w e l e s 37**  
literární revue



Ambrož-Homér • Castelfranco • Čermáček • Fišmeister  
Grigorjev • Holman • Hrbáč • Kratiknot • Lotocki • Myška  
Ohnisko • Pilgrová • Reincr • Řezníček • Slanina • Šrámek

*poezie & próza & kritiky & recenze*

**Weles, Polívkova 6, 621 00 Brno-Medlanky**  
Předplatné: jahodova@welesrevue.cz  
www.welesrevue.cz







